

Uleinen Maantiede

Kansakouluja ja ensimmäistä opetusta warten

firjoittanut

G. G. Erslev.

A. G. Modeen'in mukailuksesta

suomennettu.

Kuudes painos.

Wiipuri,
Clouberg ja Kumpp. kustannuksella.

Meinen Maantiede

Kansakouluja ja ensimmäistä opetusta warten

tirjoittanut

G. O. Erslöv.

„Non multa sed multum“.

A. G. Modeen'in mukailuksesta

suomennettu.

Kuudes painos.

Wiihuri,
Clouberg ja Kumpp. kustannuksella.

1882.

Wiipurissa,
N. A. Zilliacus'en kirjapainossa, 1882.

Muistutuksia:

Tässä kirjassa ovat kaikki korkeudet lasketut Pariisin jaloiissa; semmoinen on lähes kymmenettä osaa pitempi Suomen jalkaa.

Peninkulma on, jos ei toisin selvästi sanota, maantieteellinen, joka on noin 7 wirstaa pitkä.

Asteiden merkinä on °.

Eri kirjainlajit osoittawat mikä on eri lukumäärien ajalla luettava; latinalaisilla kirjaimilla painettu kuuluu nim. korkeampaan lukumäärään.

Johdanto.

Kaikki mitä Jumala on luonut, sanotaan *maailmaksi*. Helposti huomataan että mahdottoman suuren täytyy maailman olla, kun ajattelee miten äärettömän kaukana taivaan kappaleet ovat toisistaan avaruudessa (aurinko, kierto- ja pyrstötähtineen, ja sitä paitse kiintotähdet). *Maa* näyttää meistä kyllä isolta, vaan verrattuna maailman avaruuteen se ei ole suurempi kuin pisara verrattuna mereen.

Maa on *pyöreä* kuin omena ja kuvataan sentähden parhaiten *karttapalloon*; maan eri osia kuvataan *karttoille*. Kartalla on *pohja* ylinnä ja *etelä* alinna, *länsi* vasemmalla puolella ja *itä* oikealla.

Silmistämme näyttää ikäänkuin aurinko liikkuisi, koska näemme sen nousevan idästä ja laskevan länteen. Mutta *todenperäisesti* pysyy aurinko kuitenkin liikkumatonna, sitä vastoin kuin *maa* pyörii itsensä ympäri.

Maalla on, niinkuin vierevällä pallolla, ainakin *kahtalainen liikunto*. Se kulkee *auringon ympäri* ja tarvitsee tähän 365 vuorokautta ja lähes 6 tuntia. Tämmöistä aikakautta sanotaan *vuodeksi*, ja tämän liikunnan kautta syntyy eri vuoden-ajat (kevät, kesä, syksy ja talvi). *Maa* pyörii samalla kertaa *itsensä ympäri*, ja siihen tarvitsee se 24 tuntia eli yhden vuorokauden. — Tästä liikunnosta tulee *päivän* ja *yön* vaihtelu.

Se viiva, jonka ympäri *maa* pyörii, sanotaan *maan akseliksi*. Akselin päitä sanotaan *navoiksi*, nimittäin pohjaisnavaksi ja etelänavaksi.

Hyvin tärkeätä on, esim. merenkulkijain, tietää määrätä jonkun paikan asema. Sentähden on tarpeellista, että tämä asema on niin merkitty karttapalloon tahi kartalle, että sen mukaan voi laskea missä paikkaa löytyy itse maan päällä. Tätä varten vedetään kartalle viivoja kahteen suuntaan.

Yhtä kaukana kummastakin navasta **ajatellaan** sentähden pyöröviivan vedetyksi yltä-ympäri maan; sitä sanotaan *tasaajaksi* eli *päiväntasaajaksi*, ja se jakaa maan kahteen yhtä suureen osaan, *pohjaiseen* ja *eteläiseen pallopuoliskoon*. Tasaajan ja napojen välillä ajatellaan vedetyksi useampia muita pyöröviivoja samaan suuntaan kuin tasaajakin; näitä sanotaan *leveyspiireiksi*. Tärkeimmät niistä ovat *kravun* ja *kauriin kääntöpiirit*, josta edellinen on 350 peninkulmaa tasaajasta pohjaisessa päin, ja jälkimäinen yhtä kaukana etelässä päin, — myöskin *pohjainen* ja *eteläinen napapiiri*, joista pohjainen on 350 peninkulmaa pohjaisnavasta ja eteläinen 350 peninkulmaa etelänavasta.

Vieläpä ajatellaan vedetyksi *muita* piirejä toisesta navasta toiseen tasaajan poikki. Näitä sanotaan *puolipäivä-piireiksi*, syystä, kun kaikissa niissä paikoissa, jotka ovat saman puolipäivä-piirin alla, on yhtä aikaa puolipäivä. Puolipäivä-piirejä voi tietysti vetää niin monta kuin tahtoo.

Koko maan ympäryys on tasaajan kohdalta mitaten 5,400 peninkulmaa. Kartalla on tasaaja jaettu puolipäivä-piirien kautta 360 osaan eli *asteesen*.

Se puolipäivä-piiri, joka kulkee Ferro saaren halki, otaksutaan ensimmäiseksi ja siitä luetaan toiset itään ja länteen päin. Maa tulee tällä tavoin jaetuksi *itäiseen* ja *läntiseen pallopuoliskoon*. Merimiehet pitävät kuitenkin sitä puolipäivä-piiriä ensimmäisenä, joka kulkee läpi Greenwichin [grinitshin] kaupungin Englannissa.

Karttapallossa tahi kartalla ovat siis leveys-piirit ja puolipäivä-piirit merkityt, ja niiden avulla voipi tarkkaan määrätä missä kukin paikka on kartalla. Sitten lasketaan missä se löytyy itse maan päällä.

Maat ja wedet.

Kolme neljättä osaa maan pintaa on suolaisella wedellä (merellä) peitetty, ja ainoastaan yksi neljännes on niin korkealla, että se muodostuttaa maan.

Maata on lukematon joukko suurempia ja pienempiä osia, joiden kaikkien ympärillä on meri. Suurimmat näistä osista sanotaan mantereiksi.

Pienempää maata, jonka ympärillä joka puolella on wettä, sanotaan saareksi. Semmoista maakappaletta, jonka kolmella puolella on wettä, sanotaan niemimaaksi, ja soukempaa niemimaata niemikkeeksi (niemeksi). Soukkaa maakaisistaletta, joka yhdistää kaksi maata, sanotaan taipaleeksi eli kannakseksi.

Mantereita on 3.

1. Vanha mantere on itäisellä pallopuoliskolla. Se jaetaan 3 maan-osaan, jotka ovat Europa, Asia ja Afrika. Europa on Asian kanssa pitkän matkan yhdessä, mutta Afrikan yhdistää Asiaan waan kaita Suesin taipale.

2. Uusi mantere eli Amerika on läntisellä pallopuoliskolla. Sitä sanotaan Uudeksi mantereeksi, koska mainio merenkulkija Columbus sen löysi vasta vuonna 1492. Amerika on neljäs maan-osa ja jakautuu Pohjais-Amerikkaan ja Etelä-Amerikkaan, joita Keski-Amerika yhdistää. Keski-Amerikan kapeinta osaa sanotaan Panama-taipaleeksi.

3. Austraalian mantere eli Uusi Hollanti on itäisellä pallopuoliskolla ja on mannermaista pienin. Sen itäpuolella oleva iso saari-joukko, hnnä tämä mannermaa on viides maan-osa eli Australia.

Europa, Asia ja Pohjais-Amerika ulottuvat kauas pohjaiseen; Afrika, Etelä-Amerika ja Australia ulottuvat etelään päin.

Meri on yhteistä wesi-joukkoa, jonka mikään osa ei ole toisesta ihan erillänsä.

Wesi, joka ei juokse ja on merestä erillään, sanotaan järweksi. Se wesi, joka murtaa maan fiten, että sillä on kolmella

puolella maata, sanotaan lahdeksi (vuonoksi). Se kapea wesi taas, joka yhdistää kaksi isompaa wettä, sanotaan salmeksi.

Meri jaetaan 5 pää-osaan, joita sanotaan valtamereiksi.

1. Eteläinen Jäämeri on etelänawan ympärillä.

2. Iso valtameri, myöskin Tyhenmerekki eli Etelämerekki nimitetty, ulottuu idässä Amerikkaan ja lännessä Aasiaan ja Australian mantereeseen.

3. Indian meri ulottuu idässä Australian mantereeseen, pohjaisessa Aasiaan ja lännessä Afrikkaan.

4. Atlantin meri on Euroopan ja Afrikan länsirannan ja Amerikan itä-rannan välillä.

5. Pohjainen Jäämeri on pohjais-nawan ympärillä.

Kartalla näemme, että *Eteläinen Jäämeri* on välittömässä yhteydessä Ison valtameren, Indian ja Atlantin merien kanssa, eikä sitä rajoita mitkään maat. — *Pohjainen Jäämeri* on osaksi välittömässä yhteydessä Atlantin meren kanssa ja osaksi yhtyy se siihen Baffinlahden kautta. Sen yhdistää Isoon valtamereseen ainoastaan Beringin salmi. Pohjaisen Jäämeren rajat ovat Europa, Aasia ja Pohjais-Amerikka. — *Iso valtameri* on kaikista meristä isoin.

Europa.

(180,000 neliöpeninfulmaa, 315 miljoonaa asukasta.)

Rajat: katso kartasta.

Vaikka Europa on lähinnä pienin viidestä maanosasta, on se muita paljoa tärkeämpi. Europalla on nimittäin hyvin edullinen *muoto*, koska meri monessa kohden tunkeuu maahan. Kun siinä siis ei löydy kovin laveita ja luokse-pääsytömiä maita, voipi helposti tulla sen eri osiin. Tämä helpottaa kauppaa ja kaikkea muuta keskuusliikettä. Europalla on samassa edullinen *asema* maan päällä, koska sen suurin osa on lauhkeassa vyöhykkeessä.*) Koko vuoden sää (*ilmasto*), joka niin

*) Muist. Ilmaston suhteen voidaan maa jakaa 5 vyöhykkeeseen, nimittäin 1 kuumaan, 2 lauhkeaan ja 2 kylmään. *Kuuma*

suuresti vaikuttaa ihmisten ja kasvien menestymiseen, ei ole tämän vuoksi liian kylmä eikä liian kuuma, ei liian kuiva eikä liian kostea. Euroopalla tosin ei ole niin lämmintä ilmastoa, että siinä

KAUKASIALAINEN.

voisi kasvaa noita mahdottoman suuria puita, joita nähdään kuumas- sa vyöhykkeessä; vaan kuumuus silloin ei myöskään ole niin painustava, että se ihmisiä estäisi ajattelemasta ja työtä tekemästä. Tässä

on muistettava asukasten onnen tulevan varsinkin siitä, että *Kristin usko* on levinnyt melkein yli koko Euroopan. Tästäpä tulee myöskin, että Euroopan asukkailla on suurin valistus ja sivistys koko maan päällä.

Suurin maafappale Euroopassa on Itä-Euroopa (Venäjä). Tästä lähtee kaksi niemimaata, nimittäin Pohjais-Euroopa (Suomi, vähäinen osa Venäjätä, Ruotsi ja Norja) ja Keski-Euroopa. Keski-Europasta lähtee etelään päin Etelä-Euroopa, jossa on kolme niemimaata, nimittäin Pyreencitten (Espanja ja Portugal), Italia ja Balkan-niemimaa.

Meri. Pohjais-Jäämeri muodostaa Wienan meren Venäjän ja Sapiinmaan välille. — Atlantin meri muodostaa suuren joukon osia: Pohjanmeri on aukea pohjaispuolelta; lounaassa yhdistää Calaisin [faleen] salmi ja Kanali sen Atlantin mereen. Pohjanmerestä lähtee Skagerak itäänpäin Kattegatiin, joka Suutin-

vyöhyke on kummallakin puolella tasaajaa kääntöpiirien välillä; pohjaispuolella tätä vyöhykettä on *pohjainen lauhkea* ja eteläpuolella *eteläinen lauhkea* vyöhyke, jotka ulottuvat napapiireihin asti. Napapiireistä ulottuvat molemmat *kylmät* vyöhykkeet perimmäiseen pohjaan ja etelään asti. — *Kuumassa* vyöhykkeessä on kova kuumuus, joka melkein on samanlainen läpi koko vuoden ja siellä on kaksi vuoden-aikaa. Toinen on sade-aika, jolloin siellä ei sada ollenkaan. *Lauhkeissa* vyöhykkeissä synnyttää eri lämpimyyden nuon neljä hyvin tunnettua vuoden aikaa. *Kylmissä* vyöhykkeissä on kaksi vuoden aikaa, nimittäin lyhyt kesä ja pitkä, hyvin kylmä talvi. — Kunkin maan asemasta jossakin näissä vyöhykkeissä ei kuitenkaan voi aivan tarkoin määrätä sen ilmastoa. Tästä enemmän sittemmin.

rauman (Dresund'in), Ison Beltin ja Wähän Beltin kautta on yhteydessä Itämeren kanssa. Itämeri muodostaa Pohjanlahden, Suomenlahden ja Riiganlahden. — Franskan ja Espanjan välillä on Biskajan lahti. — Etelämpänä wie Gibraltar'in [shibraltarin] salmi Wälimereen, joka on kaikista sisämeristä suurin. Pienempiä osia wälimertä ovat Adrian meri Italian wierellä ja Kreikan saaririkas meri eli Arkipelagi. Tästä wie Dardanellin salmi, Marmara meri ja Konstantinopolin salmi Mustaan mereen.

Saaria. Pohjassa ovat Nowaja Semlja, Spetsbergit (Huippuvuoret) kaukana meressä ja Lofoten-saaret; kaukana meressä luoteessa ovat Färssaaret ja Islanti; lännessä on Brittein saaret (Englanti, Skotlanti ja Irlanti); Kattegatin ja Itämeren välillä on Tanskan saaret ja itse Itämeressä Dlantti, Gotlanti, Ahwena, Hiidenmaa ja Saarenmaa. — Wälimeressä on Korsika, Sardinia, Sicilia ja Kandia sekä useampia pieniä saaria Kreikan saaririkkaassa meressä.

European waltakunnat.

1. Wenäjä täyttää koko Itä-Europan. Sitä paitsi ovat Suomi ja Puola siihen yhdistetyt.
2. Ruotsi ja Norja täyttävät Skandinawian niemimaan.
3. Tanska käsittää Jyllannin niemimaan pohjaisen osan ja joukon saaria.
4. Saksa täyttää Keski-Europan keski-osat ja sisältää monta waltakuntaa. Tärkein maa on Preussi, joka käsittää suurimman osan Pohjais-Saksaa.
5. Itäwalta-Unkari on Keski-Europan kaakkoisosassa.
6. Sweitsi on Keski-Europan etelä-osassa.
7. Hollanti eli Alamaat,
8. Belgia ja
9. Franska ovat lännessä.
10. Suuri Britannia ja Irlanti ovat saaria.
11. Espanja ja 12. Portugal täyttävät Pyreneitten niemimaan.

13. Italia täyttää Italian niemimaan.

14. Turkinmaa, 15. Kreikka, 16. Rumania, 17. Serbia ja 18. Montenegro käsittävät Balkan-niemimaan.

Itä-Euroopa.

1. Venäjän valtakunta.

Itä-Euroopa on tärkein osa Venäjän valtakunnasta, johon sitä paitsi kuuluu vähempiä osia Pohjais-Europasta (Suomi) ja Keski-Europasta (Puola) sekä suuri osa Aasiata.

Venäjän valtakunta ei täytä ainoastaan itäistä puolta Eurooppaa, mutta myöskin pohjaisen kolmannen osan Aasiata (*Siperia* y. m.). Se on laeutensa puolesta suurin valtakunta maan päällä ja täyttää kuudennen osan kaikesta mannermaasta, ollen alaltaan 400,000 neliöpeninkulmaa. Tämä äärettömän suuri valtakunta on kuitenkin harvaan asuttu, ja Siperiassa, joka on valtakunnan suurin osa, on tuskin neljä miljoonaa asukasta. Koko valtakunnassa on 88 milj. asuk. — Venäjän mahtavuuden on perustanut Pietari Suuri ja sitä ovat vähitellen kartuttaneet sekä hän että hänen jälkeisensä valloittamalla maita Ruotsilta, Puolalta, Turkilta ja Aasialaisilta kansoilta.

Valtakunnan euroopalaiseen osaan kuuluu Venäjän Keisarikunta ja Suomen Suuriruhtinaanmaa. Eufin mainittuun kuuluu sen ohessa alueita Aasiassa.

Venäjän Keisarikunta.

(90,000 neliöpeninf. 72 milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Rajalla Aasiata vastaan ovat kultarikkaat Uralin tunturit idässä ja lumipeitteiset Kaukasus tunturit etelässä; Krimin vähäisellä niemimaalla Mustan meren rannalla ovat Taurian vuoret. Mutta muuten on koko maa suunnattoman suuri tasanko, jota sanotaan Itä-Europan tasangoksi.

Poikki tämän tasangon kulkee kaksi matalaa maanselännettä. Pohjainen selänne kulkee Uralin keskipai-

koilta Itämereen päin; sen korkeimmalla kohdalla on nimi *Waldai*. *Eteläinen* kulkee Uralin etelä-osasta Keski-Europan vuoriin saakka ja on joksenkin leveä. — Waldailta juoksee kolme Wenäjän valtajokea, nimittäin Wolga, Dnjepr ja Väinäjoki.

Tämä tafanko on wesiakas ja siinä on suurempia jokia ja järviä kuin missään Europan muussa maassa. Joet ovat merkittävät tafaisesta juoksesta. Ne ovat sentähden haastavalle sowliaat melkein lähteestä suulle asti. Tärkeimmät joet ovat Newa ja Wolga, joka on Europan suurin joki. — Etelää kohden juoksee Kaspien mereen Uralijoki ja Wolga (kaupunkeja: Nishnij-Nowgorod, Kasan, Saratow ja Astrahan), Afonian mereen Don, Mustaan mereen Dnjepr (kaup. Kijew). — Itämereen laskee Weissel (kaup. Warsowa) ja Njemi, joiden molempain laskusuoat ovat Preussin maalla. Riigan lahteen laskee Väinäjoki (kaup. Riiga), Suomenlahteen Narowa (kaup. Narwa) Peipsen järwestä ja Newa (kaup. Pietari) Laatokasta, johon tulee Schwärin joki Äänisjärwestä ja Olhawan joki (kaup. Nowgorod) Ilmajärwestä. — Wienanmereen laskee Wienan (kaup. Arkankeli). — Mainituista järivistä on Laatokka suurin koko Euroopassa. Kaspien meri, joka on Afasian rajalla, on suurin järwi koko maan päällä, yhtä suuri kuin Itämeri. Sen wesi on suolaista.

Venäjä on suurimmaksi osaksi pohjaisessa lauhkeassa vyöhykkeessä ja sillä on kylmä *manner-ilmasto*. Tämmöisessä ilmastossa on sekä hyvin kova pakkaneen talwella että hyvin kova kuumuus kesällä; samassa on se vailla kosteutta ja siellä tuulee ainoastaan vähäisen. *Meri-ilmastossa* sitä vastoin ei ole niinkuin manner-ilmastossa kovaa pakkasta talwella eikä kuumuutta kesällä, mutta kyllä kosteutta ja tuulta paljon. Venäjä on Europan kylmin maa ja paljoa kylmempi kuin Länsi-Europa samoilla leveys-asteilla, sillä se on vähemmän yhteydessä meren kanssa, joka hitaasti lämpenee ja hitaasti jäähtyy. Länsi-Europan lauhkeampaan ilmastoon on toinenkin syy, nimittäin se, että Atlantian meren siitä osasta, joka on kuumassa vyöhykkeessä juoksee suuri merivirta „Golfivirta“ Länsi-Euroopan saakka ja tuo joukon lämmintä vettä muassaan. Tämä lämmittää ilman ja lauhduttaa sillä tavoin ilmaston. Koska Venäjä kui-

tenkin ulottuu kauas etelään, niin on sen eteläisissä osissa lauhkeampi ilmasto, vaikka talvi sielläkin on niin kylmä, että Mustan meren lahdet joka vuosi jäätyvät.

Kasvillisuus on ilmaston mukainen. Pohjaisessa osassa, jossa kylmät tuulet estämättä pääsevät tuulemaan ylitse tämän aukean maan, löytyy äärettömiä turverämeitä ja soita, joita sanotaan *Tundraksi* ja jotka ovat jäässä melkein koko vuoden; siellä kasvaa ainoastaan naanapensaita ja sammalta. — Sitten seuraa äärettömät *metsät* (ensin havu-puita, jotka voivat kestää kylmempää ilmastoa, ja sen jälkeen lehtipuita, niinkuin tammi ja lehmus) ja viljavaa *peltomaata*, joka runsaasti kasvaa viljaa, pellavasta ja hampppua. Maan viljakkain osa on niinsanottu *mustan-mullan seutu*, joka käsittää koko eteläisen maanselänteen ja jolla on syvä ja väkevä väkimulta. Täällä viljellään paljon nisua eli vehnää. — Etelämpänä löytyy äärettömiä *aromaita* s. o. tasankoja, joilla kasvaa korkeata ruohoa. — *Äärimmäisessä etelässä* sallii lauhkea ilmasto viiniköynnöksen viljelemistä.

Tärkeimmät **elinkeinot** ovat siis *maanviljelys* ja *karjanhoito*. Maanviljelys tekee, että suurin määrin ulosviedään viljaa, pellavasta ja hampppua; aroilla käypi laitumella suuret laumat puolivillejä hevosia, sarvikarjaa, lampaista ja kameleita. Siellä tavataan lammaslaumoja, joissa on 50.000 lammasta. — *Metsästyks* on hyvin antava ja varsinkin oravia ja metsälintuja saadaan paljon. Ei mikään maa Euroopassa ole niin rikas turkkieläimistä kuin Venäjä. — *Kalastus* on suuri-arvoinen etenkin Wolgassa, Uralijoessa ja Kaspien merellä, jossa etenkin sammen lajit ansaisevat mainitsemista. Niistä saadaan kaviaria ja kalaliimaa. Näitä kaloja pyydetään etenkin keväällä jäiden lähdön aikana, jolloin ne nousevat tiheissä parvissa Wolgaa ja Uralijokea ylös. — *Vuorityötä* harjoitetaan etenkin Uralin vuoristossa, joka antaa kultaa, platinaa ja etenkin rautaa. Suolaa löytyy viljalta samoissa paikoissa ja arojärvisissä. Aromailla se usein ravettuu ulos maasta niin suuressa määrässä, että maa näyttää kuin olisi lumella peitetty. — *Teollisuus* on vilkas maan keskiseudulla ja Venäjän suurin tehdaskaupunki on Moskova. Venäläisistä tehdas-tuotteista on juhtinahka ja köysiteokset kiitetyt. — *Kauppa-*

liikettä edistyttää haaksikululle sopivat joet, kanavat, rautatiet ja lukuisat markkinat. Kanavien kautta ovat kaikki neljä Venäjään koskevaa merta yhteydessä. Tärkein vesikulku Sisä-Venäjän kaupalle on Wolga. Wolgasta voipi kolmen kanavareitin kautta päästä Nevaan ja Itämereen, esim. *Marian kanavan* kautta, joka yhdistää yhden Wolgan syrjäjoen (Sheksnan) ja yhden Ääniseen laskevan joen (Wytegran). Muista kanavista on merkillisin *Laatokan kanava*, joka kulkee Laatokan etelärantaa pitkin, sillä itse järvellä purjehtiminen on vaarallista. Rautateillä voipi nyt päästä Pietarista Mustan meren ja Kaukasus vuoren luo sekä Uralijoelta länsirajalle. Tärkeimmät kauppakaupungit ovat Pietari, Riiga, Odessa, Moskova ja Nishnij-Novgorod.

Venäjällä asuu **monta eri kansaa**. Useimmat asukkaat kuuluvat *Slavilaiseen* kansakuntaan. Siihen kuuluu itse pääkansa *Venäläiset*, jotka enimmäksi osaksi asuvat maan keskitienoilla, sekä *Puolalaiset* länsi-osissa. Muista kansakunnista ovat seuraavat lukuisimmat: useat *Suomalaisheimot* pohjaisissa ja itäisissä osissa, *Lättiläiset*, *Litvalaiset* ja *Juutalaiset* lännessä; *Tatarit* kaakossa. *Saksalaisia* löytyy etenkin Itämeren rannoilla ja etelässä.

Melkein jokaista **uskontoa** löytyy Venäjällä. Yleisin uskonto on kreikan uskonto, jota Venäläiset tunnustavat. Puolalaiset ovat katolin-uskoisia, Saksalaiset ja osa Suomalaisia ovat luterilaisia. Tatarit ovat muhammediläisiä. — Kansan *valistus* on vielä alhaisella kannalla, niin että useimmat talonpojat eivät osaa lukea eikä kirjoittaa. Nykyisiin aikoihin saakka ovat talonpojat olleet *orjina*, mutta Keisari Aleksander II on hävittänyt orjuuden.

Keisarin valta on rajaton.

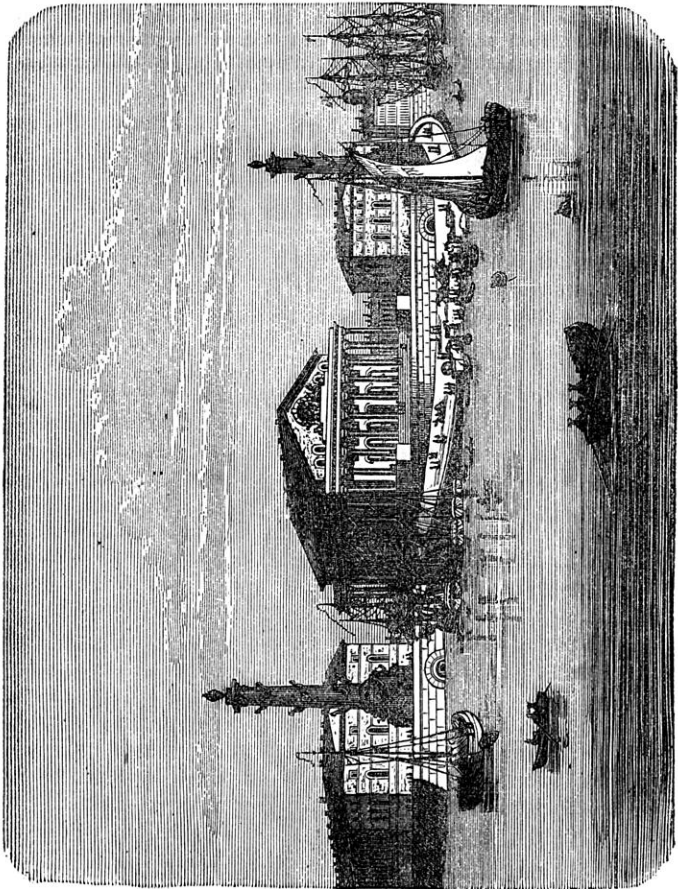
Sallituksen suhteen on Venäjä jaettu kuvernementteihin.

Maan historian suhteen jaetaan Venäjä 7 pääosaan: Itämeren maakunnat (Inferinmaa, Wironmaa, Liwinmaa ja Kuurinmaa), Iso-Venäjä, Wähä-Venäjä, Länsi-Venäjä, Puola, Etelä-Venäjä ja Itä-Venäjä.

Suurimmat kaupungit ovat Pietari (700,000) ja Moskova (600,000 asujasta).

Itämeren maakunnissa löytyy Pietari, Kronstatti ja Narwa Inferinmaassa, Kääveli (Tallina) Wironmaassa, Riiga ja Tartolinna Wiwinmaassa sekä Mitau Kuurinmaassa. — Saaria: Hiidenmaa ja Saarenmaa.

Pietari, waltakunnan pääkaupunki, on Europan komeimpia kaupunkeja leveine katuneen ja suurenmoisine rakennuksineen, niin kuin Sisakin kirkko, Talwilinna ja Aleksanderin jilta. Muistopat-

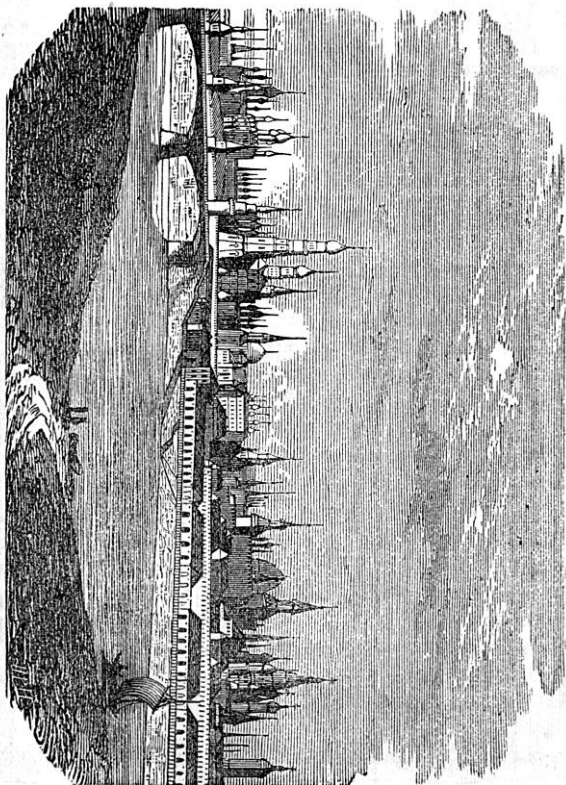
PIETARI.

saita: Pietari Suuren kuwapatšas ja Alexanderin pylwäs. Meren puolella suojelee Pietaria luja linnoitus Kronstatti, joka on saarella suomen lahdesä ja on Wenäjän tärkein sotasatama. — Narwa on tunnettu Kaarle XII:nen voitosta 1700. — Riiga on suuri kauppa kaupunki (100,000 asuf.). — Tartolinna (Dorpat) on yliopistonsa kautta tunnettu.

Isossa Wenäjäsä löythy Arkankeli, Nowgorod, Moskowa, Nishnij-Nowgorod ja Tula. — Saari: Nowaja Semlja.

Arkankeli on kauppa kaupunki. — Nowgorod oli waltakunnan ensimmäinen pääkaupunki. — Moskowa on waltakunnan toinen pääkaupunki ja merkillinen monista kirkoistaan, joiden kullatut kupu-

MOSKOVA.

katot ja tornit ovat ikäänkuin metsänä. — Nišnij-Nomgorodissa, missä Dn läskée Wolgaan, pidetään vuosittain suuret markkinat, joihin keräytyy monta tuhatta ihmistä Euroopasta ja Aasiasta. — Etelässä on metallitehtaita.

Wähässä Wenäjässä on Riiw ja Pòltàwa.

Riiw oli myös aikoinaan pääkaupunkina. — Pòltàwa on tunnettu Kaarle XII:n tappiosta w. 1709.

Länssi-Wenäjässä on Wilno suurin kaupunki.

Puolassa on Warsowa pääkaupunkina (300,000 asuk.).

Etelä-Wenäjässä on Mustan meren rannalla Dbešsa ja Sewastopol.

Dbešsa on suuri kaupunkina (180,000 asuk.). — Sewastopol on Krimin niemimaalla ja on tunnettu Turkin sodasta.

Donin tienoilla asuwat Donin Kasakat.

Itä-Wenäjässä on Kasàn, Saràtow ja Astrahan.

Kasàn ja Saràtow harjoittawat wiljakauppaa. — Astrahan harjoittaa kalastusta.

Suomen Suuriruhtinaanmaa.

(6,700 neliöpenink. 2 milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Suomenmaan asema on 60° ja 70° välillä pohjaislevyettä sekä 38° ja 50° välillä itäpituutta. Suurin pituus on 108 suom. peninkulmaa, pohjaisimmasta päästä (Tenojoen luota) eteläisimpään nenään, *Hankoniemeen*. Suurin leveys idästä länteen on 57 suomen peninkulmaa.

Suomenmaa on täynnä **wuoria**, joista ei ainoakaan ole erittäin korkea. Korkein wuorihuippu, *Haldishof*, äärimmäisessä luoteessa Norjan rajalla on 4,000 jalan korkeinen. *) Wuoriselät maan pohjaisessa osassa owat 1,000 jalan korkeuksia, jopa korkeampiakin. Ne alenewat etelään päin 3—400 jalan korkeiksi sekä kulkewat ympäri ja poikki sen ylängön, joka täyttää suurimman osan maata. Tämä ylängö alenee läntiseen rantaan päin, joka ylimalkaa on alhaista ja lakeaa. Täällä on maan suurin tasanko Pohjanlahden keskisellä rantamaalla. Etelään päin wuoret laskeuwat jyrkinä mereen ja muodostawat suuren joukon nie-

*) Meren pinta on niin tasainen, että sitä katsotaan saman korkeiseksi joka paikasta, ja kun puhutaan jonkin wuoren korkeudesta, tarkoitetaan sillä, miten korkealla se on meren pinnasta.

miä. Etelärannan edustalla löytyy lukemattomia luotoja ja saaria. Waikka kohta meri ulkopuolella kuohuu, on wesi jokseenkin tynni saarien sisäpuolella, niin sanotuisia saaristoissa. Suurin saaristo on Ahwenan saaristo Pohjanlahden suussa. Läntisellä rannastolla on saaristoja ainoastaan siellä täällä, niinkuin Meren kirkussa Pohjanlahden kapeimmalla kohdalla.

Suomen isointa suorisekkää sanotaan Maanseläksi. Se kulkee Norjan tuntureista itään päin, ensin pitkin Norjaan rajaa, sitten Suomen Lapinmaan läpi Wenäjän rajalle. Täällä kääntyy se etelään päin ja on osaksi rajana, kunneka se käännäke kaakkoiseen päin Wenäjän puolelle.

Maanselästä kulkee kaksi pääselkää poikki maan Pohjanlahteen asti: 1. Suomenselkä, joka eroittaa Pohjanmaan Karjalasta, Sawosta, Hämeestä ja Satakunnasta. 2. Salpausjelmä, joka ensin kulkee läpi Karjalan ja sitten lähellä sitä rajaa, joka eroittaa Sawon, Hämeen ja Satakunnan pohjaispuolella, Karjalasta, Uusimaasta ja Warfinais-Suomesta eteläpuolella.

Rahteen viimeksi mainittuun selkään yhdistyy neljä lyhempää selännettä, nimittäin Karjalanselkä, Sawonselkä, Hämeenselkä ja Satakunnanselkä.

Salpausjelmästä kulkee lounasta kohden Pohjanselkä aina maan eteläisimpään nunaan asti, nimittäin Hankonimeen, ja kaakkoa kohden Ähräpäanselkä Inkeriin.

Maanselästä kulkee etelään päin Dunasselkä pitkin Muonion ja Tornion jokia Pohjanlahteen asti, ja lounaasen päin Kainunselkä Suomenselkään asti.

Järwistä ja joista on Suomenmaa hywin rikas. Synystä sitä sentähden sanotaankin „maaksi tuhatjärwiseksi“. Erittäin rikas järwistä on Suomenselän ja Salpausjelman wälinen osa maata. Se on ikäänkuin „merenä täynnä saaria“ ja ulkomaalaiset sanovat sitä nimellä Suomen järwihlänkö. Täällä löytyy lukemattomia järwiä, joita salmet ja wirrat yhdistävät.

Alamaan wedet yhdistywät jaksottain muutamiksi lastuiksi, joista sentähden maan wesiirikaimmat joet muodostuwat. Alamaan wedet lastewat useampain pienempien jokiien kautta. Maan epätasaisuuden ja kiviiperäisyyden tähden owat wedet wirtaisat ja täynnä koskia ja putouksia.

Mainittujen vuoriselkän kautta syntyy wiisi waltawefistöä.

1. Pohjainen wefistö: Inarinjärwi, joka Patsjoen kautta purkaa wettänsä, ja Tenojoki, joka on rajana Norjaa vasten. Molemmat joet laskevat ulkopuolella maan rajaa Pohjaiseen Jäämeren lahtiin.

2. Nuoteinen wefistö, jonka wedet laskevat Pohjanlahden pohjaiseen osaan: Tornionjoki, joka ynnä sen syrjäjoki Muonionjoki on rajana Ruotsia vastaan (kaup. Tornio). — Kemijoki (kaup. Kemi), joka juoksee Kemijärwen läpi. — Dulunjoki, jonka kautta laskevat Dulunjärwi ynnä sen lisäwedet: Hyrhnsalmen reitti pohjaisesta ja Sotkamon reitti (kaup. Rajaani) idästä (kaupunki Dulujen warrella: Dulu). — Wihdoin suuri joukko pienempiä jokia, niinkuin Lapuanjoki (kaup. Uusi Kaarleby eli Joensuu) ja Kyrönjoki, suurin Etelä-Pohjanmaalla.

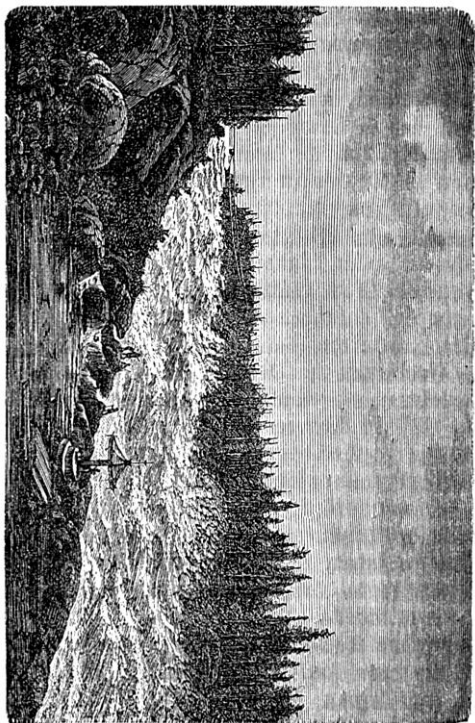
3. Lounainen wefistö, jonka wedet laskevat Pohjanlahden etelä-osaan ja Jtämereen. Tässä huomataan warfin pienet Pyhäjärwi (kaup. Tampere). Tähän laskee pohjaispuolelta Näsijärwi lisäwefisineen: Afsärinselkä, Pihlajaweden ja Keuruun reitit. Etelästä tulee Pyhäjärween Vängelmäen reitti, Hauhon ja Wanajan reitit (kaup. Hämeenlinna). Pyhäjärwestä juoksee yhdistynyt wefijoukko länteen päin, saapi pohjaispuolelta lisäksi Kyrös-selän Kyröskosken kautta ja laskee wiimein Rokemäenjoen kautta Pohjanlahden etelä-osaan (kaup. Pori). — Urajoeki laskee Jtämereen (kaup. Turku).

4. Eteläinen ja Keskimäinen wefistö, joka laskee Suomen lahteen. — Suurin järwi on Päijänne (kaup. Jyväskylä). Tähän järween juoksee pohjaisesta päin Saarijärwen reitti, Wiitasaaren reitti, jossa on Keitele, ja Kautalammen reitti. Idästä tulee Päijänteesen Sysmän reitti, etelästä Wefijärwi. Päijänteen eteläpuolella juoksee wesi kaakkoiseen päin (kaup. Seinola) ja sanotaan Rymijoksi. Tähän jokeen juoksee pohjaisesta päin Mäntyharjun reitti, jonka kautta Puulawesi laskee. Rymijoki jakautuu sitten lähellä laskuansa lahteen suuhaaraan, joiden itä-puoliossa on Korkeakoski kauniina putouksena. Rajalla Wenäjätä vastaan juoksee Rajajoki eli Siestarjoki.

5. Kaakoinen wefistö, joka laskee Laatokkaan. — Tässä löytyy saarikas Saimaan järwi (kaup. Lappeenranta,

Mitteli), joka saapi lukuisia lisävesiä pohjaisesta päin. Näiden keskuspaikoista huomattakoon Haukivesi (kaup. Savonlinna). Tähän järveen tulee pohjaisesta päin Kallaveden reitti, jossa on Kallavesi (kaup. Kuopio) ja sen pohjaiset lisävedet, nimittäin Jisalmen ja Nilsiään reitit. Koillisesta tulee Haukiveteen iso Pielisjärven reitti, jossa on Pielisjärvi, Pielisjoki (kaup. Joensuu), Pyhäselkä, johon Höytiäinen laskee, ja Orivesi. Haukivedestä juoksee vesi etelään päin Pihlajaveteen, johon Puruvesi yhdistyy ja laskee Saimaaseen. Saimaasta lähtee Vuoksen virta, jossa on Imatra, yksi Euroopan isoimpia koskia. Vuoksi laskee Laatokkaan kahdella suuharalla (kaup. Käkisalmi).

IMATRA.

Ilmasto. Suomi on pohjaisen lauhkean vyöhykkeen pohjaisessa osassa sekä osaksi pohjaisessa kylmässä vyöhykkeessä ja sillä on jokseenkin kylmä mannerilmasto.

Pää-elinkeino on *maanviljelys*, joka kuitenkin on vaivaloista, koska maa ylimalkaan on kiviperäinen ja hiekansekainen sekä täynnä soita ja rämeitä. Maanviljelykseen sopivimmat ovat Varsinais-Suomi, Uusimaa sekä Hämeen, Satakunnan ja Pohjanmaan etelä-osat („Isokyrön vainiot“ ja „Waasan ruis“). Yleisesti viljellään ruista, otraa, kauraa ja maaperunoita. Pellavas menestyy paraiten Keski-Hämeessä. Pohjaisimmassa osassa harjoitetaan ainoastaan vähän maanviljelystä, sillä talvi on niin pitkä ettei vilja valmistu, tahi kylmä tulee niin aikaiseen, että halla viljan panee. — Hedelmäpuita löytyy vähemmässä määrässä ja melkein ainoastaan etelärantamaalla, vaan metsämarjoja löytyy viljalta ja runsaimmin pohjaisissa osissa maata. — Metsät täyttävät suuren osan maan pintaa ja kasvavat varsinkin petäjää, kuusta ja koivua. *Metsänhoito* tuottaa maan etevimpiä vientitavaroita nimittäin lankkuja, lautoja ja tervaa (Pohjanmaalta). — Lähinnä maanviljelystä on *karjanhoito* tärkeänä elatuskeinona. Se antaa paljon voita ulosvietäväksi. Erinomaisen suuriarvoinen on karjanhoito maan pohjaisissa osissa, jossa on hyvät laitumet ja niityt („Limingan niityt“). Paraimpia hevosia löytyy Savossa ja Karjalassa. Lapinmaan tärkein eläin on peura. — *Metsästy*s on sivuelinkeino; enimmäkseen hylkeitä ja metsälintuja. — Suuremman arvoinen on *kalastus*. Etenkin pyydetään haileja merestä, lohia virroista ja muikkuja järvistä. — *Vuorityö* ei ole arvotta. Metalleista löytyy rautaa enimmäkseen ja melkein joka paikassa. Sitä saadaan varsinkin järvistä ja soista maan pohjaisissa ja itäisissä osissa. Kalkkia poltetaan paljon Uusimaalla ja Varsinais-Suomessa. Yleisin kivilaji on graniitti. — *Teollisuus* ei täytä tarvetta. Enimmäkseen tehtaat löytyvät etelä-osissa ja etevin tehdaskaupunki on Tampere. Laivanrakentamista harjoitetaan paljon ja etenkin pohjanmaalla. Etelä-Pohjanmaan talonpoikainen kansa on hyvin näppärä kaikenlaisessa käsi-teollisuudessa. Turun ja Porvoon tienoilla valmiste-

taan paljon puuvillakankaita; Uusikaupungin tienoilla tehdään paljo puu-astioita. — Sisämaan *kauppa* ei ole erittäin vilkas, vaan ulkokauppa ja merenkulku ovat sangen vilkkaita. Kaupan edistämiseksi on *Saimaan kana* kaivettu, joka johtaa Suomenlahdesta (Wiipurista) Saimaasen, jotta laivat voivat päästä merestä Saimaasen ja sen sisävesiin. *Rautateitä* on rakennettu Helsingistä Hämeenlinnaan, Tampereelle, Turkuun ja Hankoniemeen sekä Porvoosen, Wiipuriin ja Pietariin. Etevimvät kauppa-kaupungit ovat Wiipuri, Helsinki, Turku, Pori ja Oulu.

Asukkaat ovat suurimmaksi osaksi *Suomalaisia*, joiden sukua *Lappalaiset* ovat. *Ruotsalaisia* löytyy Ahvenanmaalla, osassa Turun saaristoa sekä Uusimaan ja Pohjanmaan etelä-osissa. *Venäläisiä* ja *Saksalaisia* löytyy enimmin Wiipurin läänissä. *Mustalaisia* löytyy siellä täällä yli koko maan. Tiheimmin asuttu on lounainen osa maata.

Uskonto on *luterilainen*. Venäläiset ja vähempi osa itäisissä osissa asuvia *Suomalaisia* tunnustavat kreikan uskoa. Oppinutta *sivistystä* varten löytyy yliopisto Helsingissä ja joukko muita kouluja. Yleisessäkin kansassa on lukutaito hyvin yleinen. Kansakoulun-opettajia varten löytyy seminari Jyväskylässä, Tammisaarella ja Uusi-Kaarlebyssä sekä Kymölässä Sortavalan luona.

Suomi on eroittumaton osa Venäjän valtakuntaa, jonka keisari on *Suomen Suuriruhtinas*. Mutta Suomessa ovat omat lakinsa ja Venäjästä eroitettu hallinto. Kansa lähettää edusmiehiä *valtiopäiville* ja hallituksen etupäässä on *Kenraalikuvernööri* ja *Keisarillinen Senati*. Läänejä hallitsevat *kuvernörit*.

Suomi on monta vuosisataa ollut yhdistetty Ruotsin kanssa ja on sitten vuodesta 1809 yhdistetty Venäjän kanssa.

Suomi jaetaan *hallinnon suhteen* 8 lääniiin: 1. Uusimaan, 2. Turun ja Porin, 3. Hämeen, 4. Wiipurin, 5. Mikkelin, 6. Kuopion, 7. Vaasan sekä 8. Oulun ja Kajaanin.

Lääneistä pienin, mutta tiheimmin asuttu on Uusimaan lääni (200 neliöpen.) Suurin, mutta harvimmin asuttu on Oulun lääni (3,000 neliöpen.)

Historiallisessa suhteessa jaetaan Suomi 9 maakun-

taan, jotka ovat: *Varsinais-Suomi, Ahvena, Satakunta, Uusimaa, Häme, Karjala, Savo, Pohjanmaa ja Lapinmaa.*

Lainkäytäntöä varten löytyy *hovioikeuksia* Turussa, Waasassa ja Wiipurissa.

Uskonnon hoito on annettu Turun *arkkipiispalle* sekä Porvoon ja Kuopion *piispoille.*

Enimmät kaupungit ovat meren rannalla. Suurimmat ovat: Helsinki (40,000 asuk.), Turku (24,000), Wiipuri (16,000), Tampere (14,000), Oulu (10,000) ja Pori (9,000).

1. Uusimaan lääni

on Suomenlahden rannalla *Hankoniemestä* alkaen lännessä *Rymijöelle* asti idässä. Kaikki läänin kaupungit ovat meren rannalla, nimittäin Helsinki hnnä *Weaporin linnoitus, Porwoo, Loviisa, Tammisaari ja Hankoniemi.*

Helsinki, niemellä, on Suomen pääkaupunki ja osaksi erinomaisen hyvin rakennettu. Sillä on kaksi oivallista satamaa ja tuonnin suhteen suurin kauppaliike maassa. Meren puolella on kaupungilla suojana *wahwa Weaporin linnoitus Wargön saaristolla.* — Porwoolla on hyvä kauppaliike. — Tammisaari on tunnettu *kilohaileistaan.* — Hankoniemellä on hyvä satama.

2. Turun ja Porin lääni

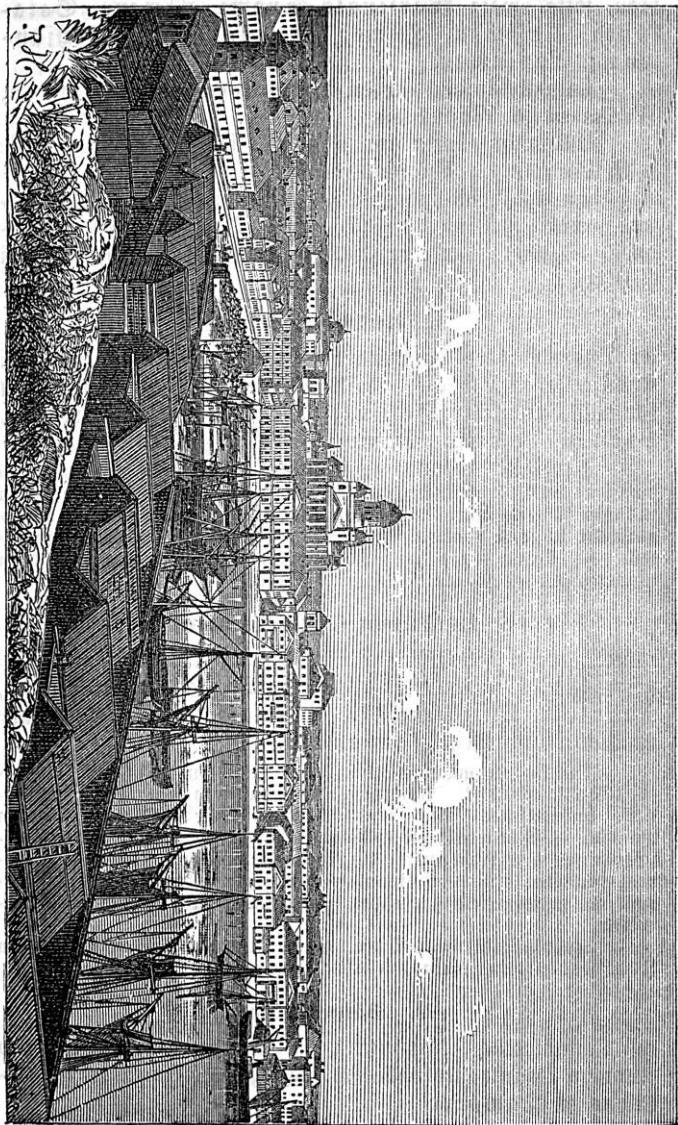
tähtää maan lounaisen osan ja *Ahvenan saariston.* *Mannermaalla* on meren rannalla seuraawat kaupungit: *Turku, Raantali, Uusikaupunki, Rauma ja Pori.* *Ahvenanmaalla* löytyy *Maarianhamina.*

Turku on maan *wanhin kaupunki* ja sen tärkeimpiä kauppaja *tehdaskaupunkeja.* Kaupungin rakennuksista on *wanha tuomiokirko huomattawa.* *Aurajoen suussa* on Turun linna, *wanhin maassa.* — Raantali on *wähäinen kaupunki,* tunnettu *willakutoukistaan.* — Uusikaupunki *harjoittaa puu-astiainkauppaa.* — Rauma, tunnettu *pitsinteokistaan.* — Pori *wie ulkomaille paljon laukkuja ja lautoja* sekä *harjoittaa suurta merikulkua ja laivanrakentamista.*

Kauppaloita ovat *Salu, erään Itämeren lahden wierellä ja Itaalisten kauppala Ryrösfelän rannalla.*

3. Hämeen lääni

on länsipuolella *Päijännettä* ja samoin kuin *Mikkelin ja Kuopion läänit keskimaassa.* Kaupungit ovat *Hämeenlinna ja Tampere.*

HELSINKI.

Lähellä Hämeenlinnan kaupunkia on Kruunun linna eli Hämeen linna lähinnä vanhin maassa. — Tampere on ihanalla paikalla, Näsijärven ja Pyhäjärven välillä. Siellä on suuri puuvillatehdas y. m. tehtaita ja se ynnä Kuopio ovat keskiin suu-
rimmat kaupungit.

Kauppala: Lahti, rautatien pysähtölä lähellä Vesijärveä.

4. Wiipurin lääni

on maan kaakkoinen osa. Suomenlahden rannalla on Wiipuri, Hamina ja Kotka, Saimaan rannalla Lappeenranta, Laatokan rannalla Räkisalmi ja Sortawala.

Wiipuri on Saimaan kanavan suussa ja se wie sentähden kaikista maan kaupungeista enimmin puutawaroita ulkomaille. Kaupungissa on linnanjäännöksiä ja wallitukia. — Haminaassa on maan kadettikoulu. — Räkisalmi ja Sortawala tekewät kauppaa Pietarin kanssa. — Kotka, saarella Rymijoen itäisellä suulla on merkittävä sahaliikkeestään.

Saaria: Suomenlahdessa Suursaari; — Laatokassa Walamo ja Kononsaari, molemmilla kreikkalaisia luostareja.

5. Mikkelin lääni

Päijänteen ja Oriveden välillä. Se on täynnänsä järviä, jotka peittävät enemmän kuin neljänneksen sen pintaa. Kaupungit ovat kaikki vähäisiä: Mikkelin, Saimaan rannalla, — Savonlinna, Haukiveden ja Pihlajaveden välillä — sekä Heinola Tyrängön kosken warrella.

Pihlajaveden ja Buruveden välillä on luonnon ihanalla seudulla pitkänsoikea saari Punkaharju.

6. Kuopion lääni

ulottuu Keiteleestä lännessä Wenäjän rajalle saakka idässä ja sen kaupungit ovat Kuopio ja Joensuu.

Kuopio, kauniilla paikalla Kallaveden rannalla (7,000 asuk.), on samoin kuin Turku ja Porwoon piispan-istuimena. — Joensuu, Pielisjoen suussa, on vähäinen kaupunki wilkkaalla kaupaliikkeellä.

Kauppaloita: Warkaus, eteläpuolella Kuopiota, konepaja; — Sisalmi, Kuopiosta pohjoiseen päin; — ja Nurmes, Pielisjärven luona.

1808 vuoden sodasta ovat tunnetut Toiwala, lähellä Kuopiota, ja Sisalmi ynnä Koljonvirta.

7. Waasan lääni

ulottuu Pohjanlahden rannan keski-osasta Keiteleeseen ja Päijänteesen. Meren rannalla on Kristiinankaupunki,

Raskinen, Nikolainkaupunki (ent. Waasa), Uusi-Kaarleby eli Joensuu, Pietarisaari ja Raskola. Sisämaassa on Jyväskylä, Päijänteen pohjaisrannalla.

Suurin kaupunki on Nikolainkaupunki (7,000 asuk.) On howioikeuden istuin samoin kuin Turku ja Wiipuri, ja harjoittaa suurta kauppaa samoin kuin Kristinan kaupunki. — Raskinen, vähäinen kaupunki oivallisine satamoineen, harjoittaa hailingpyyntöä. — Jyväskylässä on kansatoulunopettajan-seminari.

Pohjanmaalla on monta, 1808 vuoden sodasta tunnettua paikkaa, niinkuin Lapuan Jyväskylä, Juutas, Drawainen, Reswonlahti (Dulun läänissä) y. m.

8. Dulun ja Rajaanin lääni

on pohjaisiin kaikista lääneistä. Meren rannalla on Raahel, Dulu, Remi ja Tornio. Sisämaassa on Rajaani.

Raahella on suuri kauppalainasto. — Dulu wie kaikista kaupungeista enimmän termaa ulkomaille. — Muut kaupungit owat vähäpätöisiä.

Torniossta pohjaiseen päin on Kawasaksa, johon matkustamaisia keräytyy Juhannuksen aikana keski-yön aurinkoa katsomaan.

Läänin pohjaisin osa, Suomen Lapinmaa, jaetaan Lappeihin.

2. Ruotsi ja Norja.

Rajat: katso kartasta.

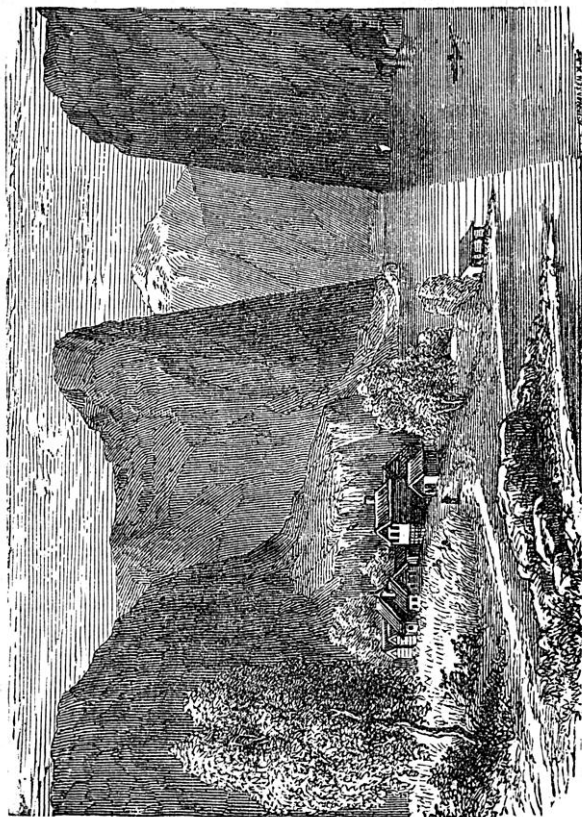
Nämät maat täyttävät Skandinawian niemimaan, joka ulottuu Itämerestä aina Pohjaiseen Jäämereen asti.

Meri muodostaa kaikkialla sywälle tunkeuvia wuonoja ja rantojen ulkopuolella on tuhansittain luotoja tahi saaristoja. Suurimmat saaret owat Lofotensaaret Pohjais-Jäämeressä Länsiwuonon ulkopuolella, Ölandi ja Gotlandi Itämeressä. — Merkkillisimmät wuonot Norjan rannalla owat Kristianian wuono, Trondhjemin wuono ja Länsiwuono (Westfjord).

Skandinawian niemimaa jaetaan pohjaiseen ja eteläiseen osaan; niiden välillä on lawea alanko, jossa on Wenerin, Wetterin ja Mälarin järwet.

Se osa maata, joka on pohjaispuolella suuria järwiä, on wuorimaata. Pohjasta etelään kulkee Skölin wuorijono, joka pohjaisesta on rajana Ruotsin ja Norjan välillä. Norjassa kulkee se lounasta kohden nimillä Dowrefjeld ja Langfjeldene ja ulottuu länsirantaan asti, jossa se jyrk-

tänä laskeu Atlantin mereen. Monilukuisista niemistä mainittakoon: Nordkap, Norjan ja koko Europan pohjaisin kohta ja Lindesnäs, Norjan eteläisin kohta.

MAISEMA NORJASSA.

Vuoret ovat niin korkeat, että suuret tunturiselät ovat peitetyt ikuisella lumella; korkeimmat vuorenhuiput ovat Langfjelden'illä ja kohoavat 8,000 jalan korkeiksi. Ruotsissa alenee vuorijono vähitellen Pohjanlahtea ja suuria järviä kohden. Pohjaisessa Ruotsissa ovat vuoret matalat ja muodostavat lakeita vuoritasankoja, joita sanotaan *Lapeiksi*.

Koko vuorimaa on rikas järvistä ja joista. *Jo'et* eli *virrat* ovat vähäksi osaksi haaksikululle sopivat, sillä niissä on paljo *putouksia* tai *koskia*.

Jokia. Ruotsissa virtaa rajana olema joki Tornionjoki, Daljoki ja Götajoki (kaup. Göteborg). Götajoen kautta laskee Wenerin järvi ja Götajoesa ovat Trollhätteputoukset. — Norjan tärkein joki on Glommen.

Siinä osassa maata, joka on **eteläpuolella** suuria järviä, on joitakuita vuorisia seutuja. — Eteläisin osa, Skåne, on tasankoa.

Tämän niemimaan **ilmasto** on sen pituuden vuoksi hyvin erilainen pohjaisessa ja eteläisessä osassa. Mutta se on myös erilainen Ruotsissa ja Norjassa. *Norja* saa nimittäin paljon lämmintä Golfvirrasta ja sillä on meriilmasto. Kun lämmin meri-ilma äkkiä kylmenee kohdattessaan kylmiä vuoria, niin on ilma sangen kostea. Bergenissä sataa kolme jopa neljä kertaa sen vertaa kuin meillä. *Ruotsissa*, jota korkeat vuoret eroittavat Atlantin merestä, on ilmasto enemmän mantereinen.

Niemimaan **asukkaat** ovat *Ruotsalaisia* ja *Norjalaisia*, jotka ovat sukua Tanskalaisten ja Islantilaisten kanssa. Näitä kansoja nimitetään *Skandinaveiksi* ja heidän kielensä ovat hyvin toistensa kaltaisia. Niemimaan pohjaisissa osissa löytyy vähäinen joukko *Lappalaisia* ja *Suomalaisia*, jotka elävät kalastuksella ja peuranhoidolla.

Uskonto on luterilainen ja *kansanvalistus* yleinen.

Ruotsin ja Norjan kuningaskunnilla on yhteinen **kuningas**. Norja on monta vuosisataa ollut yhdistettynä Tanskan kanssa; vaan kun se siitä eroitettiin v. 1814, kävi se liittoon Ruotsin kanssa, kuitenkin niin, että se on Ruotsista erillään omavaltainen ja hallitaan omain perustuslakiensa mukaan.

Ruotji.

(8,000 neliöpeninf. 4¹/₂ milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Elinkeinoista on *maanviljelys* tärkein. Maan viljavimmat osat ovat Skåne ja suurten järvien ympärillä olevat tasangot. Muut osat ovat hiekka- ja kiviperäistä

maata. Pohjaisissa osissa on maanviljelys epävakainen usein tapahtuvien halla-öitten tähden. — Maanviljelystä lähinnä on *vuorityö* Ruotsin tärkeinnä elatuskeinona. Keski-Ruotsin poikki kulkee metallirikas seutu, joka antaa vaskea ja etenkin rautaa. Tästä tulee, että metallitavarain teollisuutta harjoitetaan suuressa määrässä.

Kauppaliikkeen helpoittamiseksi on poikki maan kaivettu vesikulkutie. Itämerestä kulkee nimittäin *Götan kanava* Vetterin läpi Veneriin, josta *Trollhätte-kanavan* laitokset kulkevat Götajoen putouksien sivuitse. — *Rautateitä* kulkee Tukholmasta Göteborgiin, Malmöön, Kristianiaan ja useampiin muihin kaupungeihin.

Ruotsi jaetaan 3 osaan, jotka ovat Swean maan keskellä, Götan maa etelässä ja Norlanti pohjaisessa. Nämät pää-osat jaetaan taas maakuntiin ja hallinnon suhteen lääneihin.

Swean maassa on Tukholma, Upsala, Falun ja Gefle.

Tukholma (Stochholm) on Ruotsin pääkaupunki ja sillä on 160,000 asukasta. Kaupungilla on erinomaisen kaunis asema siinä, missä Mälari laskee Itämereen. — Upsalassa, Uplannissa, on yliopisto ja kuuluisa tuomiokirkko. — Falunissa Dalarne-maakunnassa, on vasikkaimanto. — Gefle on kaupunkikaupunki.

Götan maassa on Norrköping, Kalmar ja Karlskrona idässä, Malmö ja Lund Skånessa sekä Göteborg luoteessa.

Norrköping, Itägötanmaassa, on melkoinen tehdaskaupunki. — Kalmar, Smälannissa, tunnettu linnastansa, jossa tehtiin Kalmarin liitto w. 1397. — Karlskrona on Ruotsin sotasatama. — Malmö, Juutinrauman rannalla ja rautatien varrella, wie ulkomaille Skånen viljaa. — Lundissa on samoin kuin Upsalassakin kuuluisa tuomio-kirkko ja yliopisto. — Göteborg, Vänsigötanmaassa, on rikas kaupunkikaupunki ja Ruotsin toinen kaupunki (70,000 asuk.).

Norrlannissa on meren rannalla monta pienempää kaupunkia, niinkuin Sundswall ja Uumaja.

Norja.

(5,700 neliöpeninf. 1³/₄ milj. asuk.)

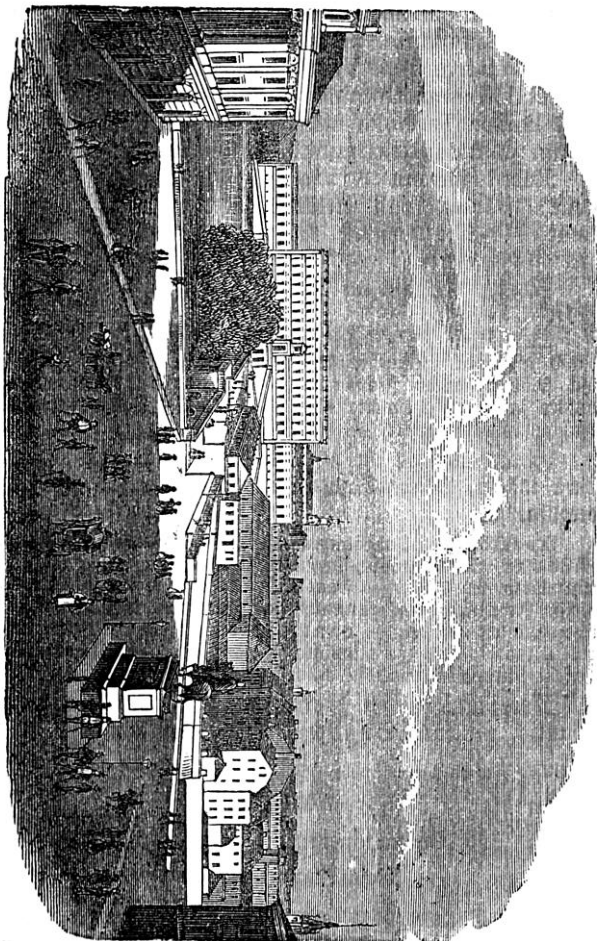
Rajat: katso kartasta.

Buoret jakavat Norjan 3 pää-osaan, nimittäin Etelätunturiseen eli Söndenfjeld'in, Vänsitunturiseen eli

Westenfjeld'in ja Pohjantunturiseen eli Nordenfjeld'in Norjaan.

Elinkeinoista on *maanviljelys* vähemmän arvoinen, sillä Norja on vuorimaata, ja vuosittain tuodaan maahan paljon viljaa. Sitä vastoin tuottaa *metsänhoito* ete-

TUKHOLMA.

lässä ja kalastus pitkin koko länsirantaa suuria tuloja. Joka vuosi kokoontuu enemmän kuin 25,000 ihmistä Lofoten-saarille silliä ja turskia pyytämään. Paljon vie-dään kaloja Espanjaan ja muihin katolis-uskoisiin maihin, jossa paaston aikana syödään kalaa. — Nordenfjeldin Norjaan tulee keväällä lukematon joukko haahkoja ja muita vesilintuja, jotka tuottavat hyötyä varsinkin untuvillaan, joita pesästä saadaan. — Merikulku on Norjassa vallan suurenarvoinen ja Norjalaiset ovat koko maan päällä tunnetut oivallisiksi merimiehiksi.

Norjan suurimmat kaupungit ovat Kristiania (100,000 asuf.) ja Bergen (35,000 asuf.).

Söndenfjeldin Norjassa on meren rannalla Kristiania.

Kristiania on Norjan pää- ja yliopisto-kaupunki.

Westenfjeldin ja Nordenfjeldin Norjassa on meren rannalla: Stawanger, Bergen, Trondhjem ja Hammerfest.

Stawanger ja Bergen ovat kalakaupan pääpaikkoja. — Trondhjemissä on tuomiokirkko, joka on Pohjaismaiden suurimpia ja vanhimpia. — Hammerfest on pohjaisin kaupunki maan päällä.

3. Tanskan kuningaskunta

(700 neliöpeninf. 2 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

täyttää Tanskan saaret ja pohjaisen osan Jyllannin niemimaata.

Tanskaan kuuluu tätä nykyä ainoastaan pohjainen osa Jyllannin niemimaata eli varsinainen *Jyllanti* sen jälkeen kun muut osat, *Slesvig* ja *Holstein*, v. 1864 yhdistettiin Preussin kanssa.

Tanskan saarista on Bornholm ulompana Itämeressä. Itämeren ja Kattegatin välillä on Seelanti, Falster, Laalanti [loo], Fyen ja Langelanti.

Tanska on alantoa.

Jyllannin itäinen rantamaa ja kaikki saaret, paitsi vuorinen Bornholm, ovat viljavia; niillä kasvaa siellä täällä vähempiä pyökki- ja tammimetsiä. Niemimaan keskitse kulkee hietaharjanne monine kankaineen ja päättyy *Skagin* niemeen. Matalan länsirannikon ulko-

puolella on kaitainen rivi „lietselkiä”, s. o. hiekkaa, jota meri on kokoihin ajanut. Poikki koko niemimaan kulkee *Limvuono*.

Ilmasto on lauhkea, niin että salmet harvoin jäätyvät.

Tärkeimmät **elinkeinot** ovat *maanviljelys* ja *karjanhoito*. Meri kun on maan ympärillä, niin ovat *meriliike* ja *kauppa* melkoisia. Rautateitä löytyy sangen paljon.

Uskonto on luterilainen. *Sivistyksessä* ovat Tanskalaiset hyvin korkealla kannalla.

Tanskan ainoa suurempi **kaupunki** on pääkaupunki *Kjöbenhavn* eli *Röpenhamina* (250,000 asuk.).

Röpenhamina on Seelannissa *Juutinrauman* rannalla ja asemansa vuoksi vilkas *merikauppakaupunki*, sillä *Juutinrauma* on, samoin kuin *Calais'in*, *Sibraltarin* ja *Konstantinopolin* salmet, yksi maailmankaupan portteja, jonka läpi purjehtii vuosittain noin 20,000 laivaa. *Röpenhaminassa* löytyy *waltakunnan yliopisto*.

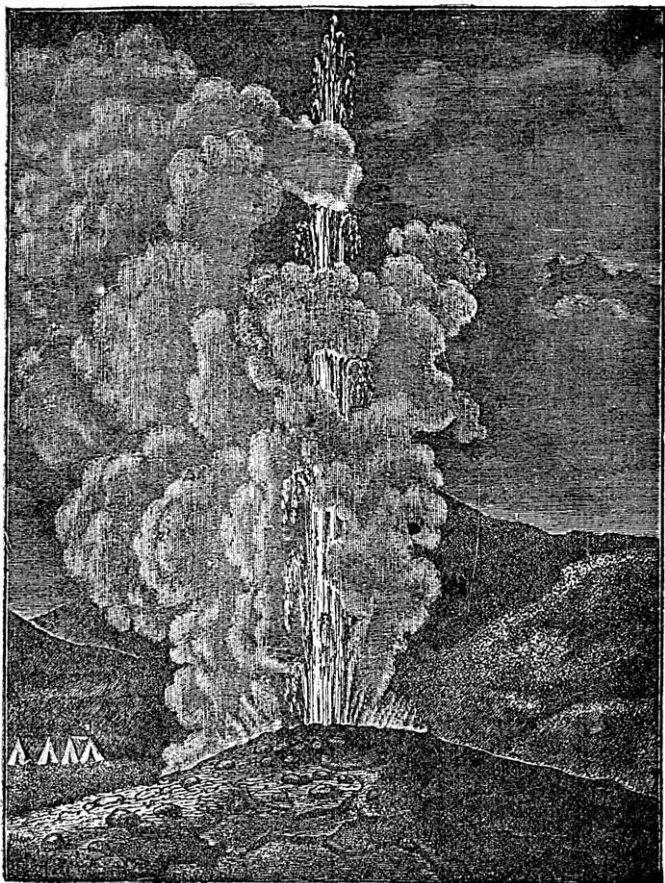
Maan muista kaupungeista on huomattava: *Selsingör* Seelannissa, *Odense* *Tyhenissa* ja *Arhus* [oor] *Islannissa*.

Selsingör, *Juutin rauman* kapeimmalla kohdalla. — *Arhus* on *Islannin* tärkein *kauppa-kaupunki* ja Tanskan toinen kaupunki (25,000 asuk.).

Tanskan *styrjämaat* Euroopassa ovat *Färösaaret* ja *Islanti*.

Färösaaret ovat korkeita ja puuttomia kallioita. — *Islannissa* (1,850 neliöpen., ainoastaan 70,000 asuk.) on korkeita, lumipeitteisiä tuntureita sekä monta tulivuorta, niinkuin *Helka*, ja kuumia lähteitä, niinkuin *Geyfir*, joka voipi suihkuttaa wettä 100—200 jalan korkeudelle.

Färösaaret ja *Islanti* saavat lämmintä *Golfvirrasta* ja niissä on sentähden lauhkea talvi. *Färösaarilla* voi ainoastaan ohraa viljellä, vaan *Islannissa* vilja ei valmistu, koska kesä on kylmä ja kostea. Tämä kosteus kasvattaa näillä saarilla runsaasti heinää ja sentähden siellä harjoitetaan oivallista *lammashoitoa*. Tämä ynnä kalastus ja linnunpyynti („haahkoja“, „lintuvuoria“) ovat *Färösaarelaisten* ja *Islantilaisten* tärkeimmät elinkeinot. Polttopuuksi käytetään *Islannissa* meren ajamia puita.

GEYSIR ISLANNISSA.

Kesti-Europa

käsittää kaikki maat Puolasta itäpuolella Atlantin mereen saakka länsipuolella; Itämerestä ja Pohjanmerestä pohjaispuolella Pyreneihin, Välimeren ja Alppeihin saakka etelä-

puolella. — Baltafunnat, jotka luetaan Keski-Euroopaan ovat siis: Tanska, Saksa, Itävalta-Unkari, Sveitsi, Hollanti eli Alamaat, Belgia ja Franška.

Keski-Europan rannat ovat matalat, vaan mitä edemmäksi tullaan maan keskustaa kohden, sitä enemmän maa kohoaa, kunnes tullaan Keski-Europan vuorille. Nämä ovat suurempien ja pienempien tasankojen kautta eroitettut Alpeista, jotka ovat Europan korkeimmat vuoret. Keski-Europassa voi siis sen korkeuden suhteen erottaa kolme osaa, nimittäin alanko, Keski-Europan vuoret ja Alpit.

1. *Keski-Europan alanko* on lakea ja vaihetellen löytyy siinä metsiä, soita ja viljavia maita. Venäjän pohjainen maanselänne jatkaa länteen päin pitkin Itämeren rantaa Jyllantiin asti ja Jyllannin nummet jatkautuvat etelään päin Hannoveriin saakka. Tanskalaiset „Klitter“-nimiset hiekkasärkät jatkautavat „*Dünen*“-nimisinä pitkin Pohjanmaan rantaa Hollannin ja Belgian maihin, osaksi saarilla ja osaksi mannermaalla. Nämä saaret, joita *Friisein-saariksi* nimitetään, ovat syntyneet hävittäväisistä vesitulvista, jotka ovat nousseet maahan. Hiekkasärkkien sisäpuolella on reunus erinomaisen viljavata maata, jota sanotaan *markkimaaksi*.

(Kuulla ja auringolla on suuri vetovoima, joka suuremmissa merissä synnyttää nousu- ja laskuveden vaihtelun, niin nimitetyn *koho-* ja *pakoveden*. Kohovettä sanotaan *luoteeksi*, pakovettä *vuokseksi*. Noin kuusi tuntia kestää luode ja noin 6 tuntia vuoksi. Veden korkeuden eroitus suuremmissa merissä on 30, 50 jopa 100 jalkaa; Jyllannin länsirannalla se on 10 jalkaa).

Friisein saarten sisäpuolella vesi on jotenkin työntä, ja luode-aikana tuopi vesi muassansa paljon hienoa savimaata. Tämä jää jäljelle kun vesi taas pakenee ja vähitellen siitä syntyy maa. Asukkaat koettavat sulku-laitoksilla suojella tämmöistä maata vesitulvista. Sulku-laitokset rakennetaan vähitellen vahvoiksi ja korkeiksi valleiksi. Koska markkimaat ovat syntyneet lihavasta savimaasta ja ovat hyvin viljavia, ovat ne erinomaisen soveliaat karjanhoidolle.

2. *Keski-Europan vuoret* muodostavat suuren kaaren Välimerestä alkaen lähes Mustalle merelle asti.

Niitä on 3 jaksoa: *Franskan ylämaa* lännessä, *Keski-Saksan vuoret* keskellä ja *Karpatit* idässä.

Franskan ylämaassa ovat *Cevennit*, jotka *Rhône-laakso* erottaa Alpeista. Keski-Europan vuorista huomataan lännessä *Juravuoret*, joita erottaa Alpeista *Sveitsin ylämaa*; *Vogesit* ja *Schwarzwald*, joiden välissä on *Rheinin laakso*. Pohjaisessa on *Harzvuori*, jonka korkein huippu on *Blocksberg*. Keskellä kulkee vuorijonoja, joita osaksi erottaa Alpeista *Saksan ylämaa* ja osaksi ympäröivät *Böhmin pengermaata* (Sudetit, Erzgebirge ja Böhmerwald). — Idässä kulkevat *Karpatit* kaarella ulkopuolella *Unkarin tasankoa*.

3. *Alpit* kulkevat myöskin kaarella, vaan tämä on paljoa lyhyempi, ulottuen Välimerestä lännessä vain Adrianmereen idässä. Ne ovat keskikohdaltaan korkeimmat ja korkein huippu on *Montblanc*, 14,800 jalkaa. Sen nimi on suomennettuna valkea vuori, koska Mont-

ALPPIMAISEMA.

blanc, samoin kuin muutoin useat toisetkin huiput Alpeilla, on valkea jäätiköistä („Gletscher“-nimisistä) ynnä ikuisesta lumesta.

Keskuusliikkeelle on edullista, että Alpeissa löytyy monta *syvennettä* eli *vuorensolaa*, joiden kautta voi päästä Keski-Europasta Italiaan. Nämät vuoren-solat eivät ole luodut ainoastaan jalkamiesten käytäviksi, vaan suurella vaivalla ja suurilla kustannuksilla ovat ne tehdyt oivalisiksi maanteiksi. Jyrkkyyden vuoksi ovat ne monen mutkaisia ja monessa kohden kallion seiniin hakatut; jokien ja syvyyksien ylitse on rakennettu siltoja, esim. Pirunsilta.

Kun kevään ja kesän lämmin sulattaa lumen vuorilta, syöksee usein alas suuria lumivyöryjä eli *lavineja*, ja matkustavaisten varjoksi on moneen paikkaan rakennettu katettuja teitä. Alassyöksyvät lavinit vierevät silloin kattojen yli vahinkoa tekemättä. Kahden vuorisolan lävitse kulkee rautateitä, rautatien-tunneli (maanalainen tie) vie Franskasta Italiaan ja äskettäin on porattu tunneli kahden peninkulman leveisen vuoren läpi. Tämän tunnelin kautta kulkee rautatie Sveitsistä Italiaan.

Jofia. Keski-Europan alangon läpi juoksee monta jofea, jotka kaikki, paitsi Rhein, tulevat Keski-Europan vuorista. Näitten jokien juoksu näyttää selvästi, että Keski-Europa miettää merta kohti pohjaiseen ja länteen päin.

Itämereen juoksee Weiksel (kaup. Warsowa ja Danzig) ja Oder (kaup. Breslau ja Stettin).

Pohjanmereen juoksevat Elbe (kaup. Dresdi ja Hamburg), Weser (kaup. Bremi), Rhein (kaup. Straßburg ja Köln), Maas (kaup. Rotterdam), ja Schelde (kaup. Antwerpi), jotka kolme viimeksi mainittua yhthvät lasbiesjaan mereen.

Kanaliin juoksee Seine [seen] (kaup. Paris, Rouen [ruang] ja Le Havre [löavr]).

Atlantin mereen juoksee Loire [loar] (kaup. Nantes [nangt] ja Garonne (kaup. Bordeaux [bordoo]).

Rhein syntyy St Gotthardilla, joka on Alpein päävuoria. Se juoksee pohjaiseen päin Sweitsin kautta ja virtaa sitten läpi Bodenjärven länteenpäin Baselin kaupunkiin asti. Sweitsin läpi kulkiessaan ei se ole haaksikululle sopiva, sillä sen juoksu on liian ryöpeä,

syystä että se kulkee kaitaisena kallioiden välitse. Baselista juoksee se läpi suuren Rheinlaakson (kaup. Basel, Strassburg ja Mainz) ja saapi tämän laakson pohjaispäässä *Main*-nimisen syrjäjoen idästä. Kölnin seuduille alamaalle tultuansa muuttuu se leveäksi, tasaisesti juoksevaksi virraksi, jota hyvin suuret alukset saattavat purjehtia. Hollannissa yhtyy siihen *Maas* ja *Schelde* ja nämät joet muodostavat suuren suistomaan, jossa on joukko saaria. — Rhein on hyvin tärkeä joki ei ainoastaan Hollannille ja Belgialle, jotka ovat sen suiston varrella. Joka päivä kulkee pitkin jokea monta purje- ja höyrylaivaa, jotka kuljettavat matkustajia ja tavaroita Keski-Europan sisä-osiin ja sieltä taas toisia pois. Tästä voipi nähdä, miten tärkeät joet ovat keskuusliikkeelle. Ennen aikaan, kun rautateitä ei löytynyt, olivat joet kyllä tärkeämpi kuin nyt; vaan niitä myöten kuljetetaan kuitenkin vielä sängen paljon, koska purjehdus niillä on paljoa huokeampi kuin rautateillä kulku. Jokia pitkin alaspäin käypi kulku tietysti helpoimmin ja sentähden lasketaan niitä myöten lukemattomia hirsiiä sisämaan metsärikkailta seuduilta rantamaahan.

Keski-Europan muorien eteläpuolelta ja Alppien pohjaispuolelta virtaa wesi näiden wuorten välisille tasangoille; ja niin syntyy Rhein pohjaiseenpäin, Rhône länteenpäin ja Tonawa itäänpäin.

Wälimeren juoksee Rhône, josta, samoin kuin Rheinfin, alkaa S:t Gotthardilta ja virtaa länteenpäin Genèwenjärwen läwitse. Rhonin kohdalla kääntyy se etelää kohden (kaup. Genève [sheneev] ja Lyon [liong]).

Mustaan mereen juoksee Tonawa, josta on 400 peninkulmaa pitkä ja Europan lähinnä isoin joki. Se juoksee ensin itää kohden Stawallan läpi; Unkarissa se kääntyy etelää kohden ja sitten se taas juoksee itäänpäin (kaup. Wien ja Buda-Pest).

Ilmasto. Keski-Europan alangolla on meri-ilmasto meren läheisyyden vuoksi; vaan mitä edemmäksi tullaan sisämaahan itäänpäin, sitä enemmän se muuttuu manner-ilmastoksi. Unkarissa siis sataa ainoastaan puolen sen verran kuin meillä. — Voisi luulla Keski-Europassa lämpimyyden suuresti enenevän etelässäpäin, vaan niin ei kuitenkaan ole asian laita, koska Keski-Europa vähi-

tellen kohoaa etelää kohden. Sillä mitä korkeammalla merenpintaa joku paikka on, sitä kylmempi se on. Korkeilla Alpeilla on monen neliöpeninkulman ala *ikuisella lumella* peitetty. — *Kasvikunta* on myöskin melkein sama; kuitenkin huomataan vähän erilaisuutta. Pohjaisessa osassa leivotaan samoin kuin meillä enimmälti leipää rukiista. Franskanmaalla ja eteläisessä Keski-Europassa on vehnä sitä vastoin leipä-ainéena („Franskanleipää“). Viiniköynnös, joka pohjaisissa osissa ainoastaan lämpiminä kesinä tekee makeita hedelmiä, on hyvin tärkeä viimeksi mainituissa maissa, ja Franska on koko maapallolla se maa, joka tuottaa enimmäin ja parhainta viiniä. Viinimaissa myydään viini hyvin huokeasta hinnasta ja sitä juodaan yhtä paljon kuin meillä olutta; paloviinaa sitä vastoin siellä ei tunneta.

Uskonto on Keski-Europan pohjaisessa osassa *protestanttinen*, eteläisessä ja läntisessä *katolinen*. Pohjais-Saksassa ovat asukkaat enimmälti luterilaisia ja Alamaissa reformisia. Reforminen uskonto on myös levinnyt eräasen osaan Sweitsin maata. Itävalta-Unkari, Belgia ja Franska ovat sitä vastoin katolis-uskoisia.

Kansanvalistus riippuu osaksi uskonnosta. Katolis-uskoisissa maissa on kansa ylimalkaa vähemmin valistunutta.

4. Saksan Keisarikunta.

(10,000 neliöpeninf. 45 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Vuosisadan alussa oli Franskan keisari Napoleon I valloittanut suuren osan Europpaa. Paitse Franskan oli hän Espanjan, Italian, Belgian, Hollannin ja Länsi-Saksan hallitsijana. Europalaiset ruhtinaat yhdistyivät hänen valtaansa kukistamaan, joka heille myöskin onnistui. He kokoutuivat sen jälkeen „kongressiin“ Wieniin Europan valtio-asioita järjestämään. Siellä perustettiin muutamasta ja 30 valtiosta *Saksan liitto*, jonka tarkoituksena oli auttaa toisiansa. Yhteisiä asioita johdamaan asetettiin liitto-kokous Frankfurt am Mainiin, johon saksalaiset valtakunnat lähettivät edusmiehensä.

Liiton kaksi mahtavimpaa valtakuntaa, Preussin kuningaskunta ja Itävallan keisarikunta, olivat kuitenkin kauteelliset, josta viimein v. 1866 syttyi sota. Preussi voitti taistelussa. Itävallan täytyi luopua liitosta ja tämä raukesi. Preussi valloitti monta liittovaltiota ja hankki itselleen ylivallan. Pohjais-Saksan valtiot tekivät nyt keskenänsä liiton, niin nimitetyn *Pohjais-Saksan liiton*, Preussin johdannon alla. Tähän liittoon yhtyi Saksan viimeisessä sodassa Franskaa vastaan myös Etelä-Saksan valtiot.

Saksan woipi jakaa kahteen osaan, nimittäin Pohjais- ja Etelä-Saksaan. Mainwirta on niiden rajana.

Saksalainen kansa on monessa suhteessa etevä kansa. Saksalainen **teollisuus** on ensimmäisiä maan päällä ja kilpailee Englantilaisten ja Franskalaisten teollisuuden kanssa. **Kansan valistus** on niin yleinen että ainoastaan harva maa on siinä suhteessa korkeammalla kannalla.

Pohjais-Saksaan kuuluu 21 valtiota. Päävaltio on Preussin kuningaskunta. Muista siihen kuuluvista valtioista ovat tärkeimmät Sachsin kuningaskunta, Sachsilaiset herttuakunnat, Mecklenburgin ja Oldenburgin suuriherttuakunnat ja nuo 3 wapaata kaupunkia Lybeck, Hamburg ja Bremi.

Etelä-Saksaan kuuluu Baierin ja Württembergin kuningaskunnat, Badiin ja Hessin suuriherttuakunnat ja waltiomaan Elfas--Lothringi.

Elsasin ja osan Lothringia on Saksanmaa 1870—1871 vuosien sodassa valloittanut Franskalta. Nämä maat ovat asetetut Saksan keisarin hallituksen alaisiksi välittömänä waltiomaana.

Sachsilaiset waltakunnat ovat yhdistetyt yhdeksi waltioksi, Saksan waltakunnaksi. Preussin kuningas on waltakunnan keisari.

Preussin kuningaskunta

(6,400 neliöpen. 27 milj. asuf.)

on kaksi kolmatta osaa Saksanmaata ja käsittää suurimman osan Pohjais-Saksaa. Mecklenburgin ja Sachsilaisen

herttuakuntain kautta on se jaettu itäiseen ja läntiseen osaan.

Vähäisestä valtakunnasta on Preussin kuningaskunta ainoastaan puolentoista vuosisadan kuluessa kasvanut yhdeksi Euroopan „isovaltoja“. Preussin kuningaista mainittakoon Fredrik II, joka varsinkin hankki arvoa valtakunnallensa. Preussillä on ollutkin enimmiten voimakas hallitus ja lukuisa, hyvästi varustettu sotajoukko, jonka lisäksi tulee, että sivistys maassa on hyvin korkealla kannalla. Alussa käsitti Preussi ainoastaan Brandenburgin vaaliruhtinaskunnan. Vähitellen on se voittanut idässä Pommerin ja Preussin maakunnan Itämeren rannalla, Posen'in Puolan vieressä, Schlesian ja Sachsin etelässä. Lännessä on se voittanut Hessin, Rheinin maakunnan ja Westfalin, Hannoverin Pohjanmeren rannalla ja viimein Holsteinin ja Slesvigin Itämeren ja Pohjanmeren välillä.

Itäisessä osassa ovat tärkeimmät kaupungit Itämeren rannalla:

Königsberg, Danzig ja Stettin.

Ne harjoittavat kaikki suuri-arvoista viljakauppaa ja ovat sitä päitse vahvoja linnoituksia merirajan suojelua varten.

Sisämaassa ovat:

Berlin, Potsdam, Magdeburg, Wittenberg ja Breslau.

Berlin on Preussin pääkaupunki, jossa on 1 milj. asuk. Se ei ole vanha kaupunki ja on sentähden merkillinen suurista ja leikkaisista kaduistaan ja monista komeista rakennuksistaan. — Potsdam on tunnettu kuninkaallisista linnoistaan. — Magdeburg on vahva linnoitus. — Wittenberg on Lutherin kautta tunnettu. — Breslau on Preussin lähinnä suurin kaupunki (240,000 asuk.).

Läntisessä osassa ovat:

Frankfurt am Main, Köln, Elberfeld ja Hannover.

Frankfurt am Main on rikas kauppa-kaupunki. — Köln'issä on Saksanmaan suurin ja komein tuomiokirkko. — Tässä kaupungissa valmistetaan tunnettua „Eau de Cologne“ [oo dö kolonj]. — Elberfeld on Saksan suuri-arvoisin tehdaskaupunki.

Pohjaisessa on Kiel ja Altona Holsteinissa ja Flensburg Sleswigissä.

Kiel on Preussin tärkein sotasatama. — Altona on Hamburgin vieressä ja on samoin kuin Flensburg vilkas kauppa-kaupunki.

Saksin kuningaskunnassa on **Dressdi** ja **Leipzig**.

Dressdi (**Dresden**) on pääkaupunki ja siellä on kuuluisia kokeelma maalauksia. — **Leipzig** on saksalaisen kirjakaupan keskus ja sieltä lähetetään kirjoja kaikkii maihin.

Kolmesta vapaasta kaupungista on **Hamburg** lähellä **Elben** luvvää suulahdelmaa ja siis läheisessä yhteydessä valtameren kanssa; **Elbeä** ja rautateitä myöten lähetetään sieltä tavaroita Saksan siä maihin. Se on sentähden tärkein kauppa-kaupunki Europan mantee-reella ja sillä on 300,000 asukasta. — **Bremi** on **Weserin** warrella ja **Lybeck** lähellä **Stämertä**.

Baierissa (1,400 neliöpenink. 5 milj. asuf.) on **München** ja **Nürnberg**.

München on pääkaupunki. Se on Saksan tärkein taidekaupunki ja siellä tavataan suuria taidekokeelmia, joita säilytetään komeissa rakennuksissa. **Münchenissä** valmistetaan ja juodaan paljon „baierin olutta“. — **Nürnbergissä** on monenlaatuksia tehtaita. Täällä valmistetaan muun muassa paljon leikkikaluja.

Württembergissä on **Stuttgart** pääkaupunkina.

Hessissä on vahva **Mainz'in** linnoitus.

Elfas'issa on **Strassburg** **Rheinin** warrella.

Tämän kaupungin tuomiokirjko on maailman mainio korkeasta tornistaan.

5. Itävalta-Unkari.

(11,000 neliöpenink. 38 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Itävallan keisarikunnassa asuu monta eri kansaa. Lännessä asuu *Saksalaisia*, pohjaisessa ja etelässä *Slavilaisia*, idässä *Rumanejä* ja keski-osassa *Unkarilaisia* eli *Magyareja* [madjar].

Eri kansojen eripuraisuuden vuoksi ei Itävalta ole mikään vahva valta, vaikka se on iso. Valistus ei ole ylimalkaa korkealla kannalla.

Wuoria ja jokia: katso Keski-Europaa.

Itävalta jakautuu 2 pää-osaan, nimittäin 1. Itävallan keisarikunta, johon kuuluu pohjaiset ja läntiset maakunnat (joiden joukossa *Böhmi*, *Tyrol*, *Galizia* j. n. e.) ja 2. Unkarin kuninkaskunta, joka käsittää itäiset maat (waršinaisen Unkarin, *Transsilwanian* y. m.)

Itävallan keisarikunnassa ovat kaupungit **Prag**, **Wien** ja **Triest**.

Prag on **Böhmin** pääkaupunki. — **Wien**, keisarikunnan pääkaupunki (1 milj. asuf.), on edullisella paikalla Itävallan valta-

joen Donavan varrella. — Trieste on valtakunnan tärkein meri-kauppakaupunki.

Unkarin kuningaskunnassa on Buda-Best.

Buda-Best on Unkarin pääkaupunki. — Buda (Ofen) ja Best ovat kumpikin eri puolella Donavan rantaa ja yhdistetyt pitkällä wittajisillalla.

6. Sweitsji.

(750 neliöpen. 2³/₄ milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Tämä on niitä harvoja maita Europassa, jotka eivät ulotu meren rantaan. Se on suurimmaksi osaksi täynnä vuoria ja on Europan korkein **vuorimaa**.

Asukkaat ovat eri sukuperää, nimittäin *Saksalaisia*, *Franskalaisia* ja *Italialaisia*. He elävät sovinnossa keskenään ja ovat aina olleet tunnetut vapauden hengestä ja isänmaanrakkaudesta. Sopunsa ja maan vuorisen luonnon vuoksi ovat he voineet vastustaa muiden maiden irityksiä heitä voittamaan.

Sweitsi on **vapaavalta** (tasavalta) ja käsittää 25 vapaavaltiota, joita sanotaan *kantoneiksi*. Kaikkein niiden ylinnä on liittoneuvosto Bernissä, jonka esimies on presidentti.

Elinkeinoista on *karjanhoito* tärkein. Lämpimänä vuosi-aikana käyvät karjat laitumella vuorilla, joilla rehoittavat tunturikasvit tekevät maidon sekä rasvaiseksi että hyvämakuiseksi. „Sweitsin juusto” on sentähden niin oivallista. — Ominainen etu maalle on sen *luonnon-ihanus*. Sweitsissä tavataan korkeita lumipeitteisiä vuoria ynnä jäätiköitä „Gletscher” ja kohisevia koskia j. n. e., vaan myöskin semmoisia vuoriseutuja ja laaksoja, joille helposti päästä voi; sentähden matkustaakin tähän maahan ja oleskelee siellä kesäaikoina paljon ulkolaisia. Tämä seikka tuottaa tietysti maalle sangen suuren hyödyn. Voisi luulla että paljo vuorityötä harjoitetaan Sweitsin Alppimaassa; vaan niin ei ole asian laita, sillä Alpeissa on vaan muutamia malleja.

Joet, joista Rheini ja Rhône ovat tärkeimmät, eivät suuresti edistä kauppaa, koska niiden juoksu

läpi vuorimaan on ryöpeä, eivätkä siis ole haaksikukululle sopivat.

Tärkeimmät kantonit ovat pääkaupunkinsa nimiset, niinkuin seuraavat: Genève [sheneev] eli Genf, Bern, Zürich ja Basel.

Kaupungit eivät ole juuri suuria: Genèvessä ja Zürichissä, jotka ovat suurimmat, on kummasjakin 60,000 asustasta.

7. Hollannin kuningaskunta eli Alamaat.

(670 neliöpenink. 4 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Vaikka Hollanti on pieni maa ja väestö vähälukuinen, ovat Hollantilaiset kunnollisina kaupparehineinä ja maanviljelijöinä hankkineet suuria rikkauksia. Kauan aikaa olivat he maailman kaupan etupäässä. Hollanti on perustanut laajoja uutismaita vieraisin maanosiin, esim. Indian saarille, joista se saapi kalliita tavaroita, niinkuin maustimia ja kahvia. — Kun alhaisen Hollannin („Alamaitten“) läpi juoksee Rhein, Maas ja Schelde, jotka suuhaaroillaan tekevät joukon saaria, täytyy Hollantilaisten rantavalleilla suojella itseään meren ja jokien tulvilta. Maa on viljavata; sillä rantavallein sisäpuolella ovat avarat marskimaat, joilla karja nauttii niittylaidunten rehevää ruohoa. Aivan suuri on voini ja juuston valmistus ja kannattaa hyvin. Hollantilaiset ovat myös tunnetut puutarhanhoidosta. Haarlem'in seuduilla nähdään koko maisemat täynnä kukkasipuleja (hyasintteja, tulpaneja j. n. e.)

Tärkeimmät kaupungit ovat Amsterdam, Haag ja Rotterdam.

Dmituista on että useampain Hollannin kaupunkien läpi juoksee kanavia, joiden kummallakin puolella on puilla istutettuja katuja. — Amsterdam on pääkaupunki (300,000 asuf.). Tämän lähellä on pieni kaupunki Saandam, jonka laivatehtaassa Pietari Suuri työskenteli salummiehenä laivanrakennusta oppiakseen. — Haag'issa asuu kuningas. — Rotterdam on melkoinen kauppa-kaupunki.

8. Belgian kuningaskunta.

(530 neliöpeninf. 5½ milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Tämä maa yhdistettiin Wienin kongressissa Alamaihin, vaan erkausi v. 1830 ja on siitä lähtien ollut itsenäisenä kuningaskuntana.

Belgia on alankoa samoin kuin Hollanti ja läpi maan juoksevat Maas ja Schelde. Ainoastaan kaakkois-osassa tavataan mataloita vuoria, jotka ovat suuriarvoiset maan teollisuudelle, sillä ne sisältävät rikkaita rauta- ja kivihiilikaivannoita. **Teollisuus** on sentähden hyvin edistyneellä kannalla. Muuten on Belgia edistynyt yhtä paljon kuin Alamaatkin **maanviljelyksessä** ja **puutarhanhoidossa**. Aasukkaiden onkin täytymys tehdä ahkerasti työtä. Belgia näet on tiheimmin asuttuja maita Europassa, 10,000 ihmistä neliöpeninkulmalla. (Suomessa on 300 henkeä neliöpeninkulmalla).

Tärkeimmät kaupungit ovat Brüssel, Antwerpi, Gent ja Liège [lieef] eli Lüttich.

Brüssel on pääkaupunki (350,000 asuf.). — Antwerpi on Belgian etevin kauppakaupunki ja linnoitus. — Liège valmistaa jota-aseita suuressa määrässä.

9. Franſka.

(9,600 neliöpeninf. 37 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Tällä maalla on hyvin edullinen asema; sillä se ulottuu sekä Välimereen, jonka rantamaat ovat sille avoinna, ja Atlantin mereen, joka sille avaa tien muuhun maailmaan. Sitä paitse on se muusta Euroopasta eroitettu todellisilla luonnonrajoilla, nimittäin Pyreneitten, Alpein, Juravuorten ja Vogesien kautta, ilman että nämät estävät yhteyttä mannermaan kanssa. — Franskalla on lisäksi mukava ilmasto ja maanlaatu, joka on monenlaiselle viljelykselle sopiva. Edullisesta viiniköynnöksen viljelyksestä on jo puhuttu. Eteläisissä osissa, etenkin Rhône'n laaksossa, on istutettu paljon silkkiäispuita, joiden lehdistä *silkkiäinen* elää. Franſka, Kiinan

ja Italian kanssa, valmistaakin koko maailmalle silkki-tavaroita.

Pohjainen ja läntinen osa on Keski-Europan alangon jatkoa, itäisissä osissa on **wuoria** nimittäin Aläfranska (Cevennit), Vogesit, Suramuoret ja Alpit. Etelässä eroittavat Pyreneit Franskan Espanjasta.

Joet ovat Maas ja Schelde, — Seine, Loire ja Garonne, — Rhône. Ne ovat kaikki purjehdittavia ja auttavat sisämaan ja meren keskinäistä yhteyttä.

Franskan **kaupalle** avuksi ovat myös monet rautatiet; se onkin tämän tähden hyvin vilkas ja ainoastaan Englannin on etevämpi. — **Vuorityö** ei ole suuren arvoinen; saadaanpa kumminkin kivihiihiä, jotka hyödyttävät Franskanmaan teollisuutta. — **Teollisuus** on tärkeimpiä maan päällä. Franskalaiset tehdastuotteet ovat tunnetut somuudesta, ja tässä suhteessa ne voittavat kaikkein muiden maiden teokset.

Franska on **tasavalta**.

Kun vuosien 1870—71 sodassa Franskan ja Saksan välillä Franskan keisari Napoleon III joutui vankeuteen, tuli Franska tasavallaksi. Napoleon pysyi hallituksessa enemmän kuin 20 vuotta, vaikka Franskalaisia on vaikea hallita, heidän vilkkaan ja vaihtelevaisen luonteensa tähden.

Kaupungeista on Pariisissa 2 milj., Lyon'issa ja Marseille'ssä kummasfakin 300,000 asukasta.

Quoteessa on meren rannalla Calais [kalee], Le Havre [lö awr], Rouen [ruang] ja Cherbourg [sherbuur].

Calais on ylitulkupaikka Englantiin. — Cherbourg'illa on oivallinen sotasatama.

Lännessä on Nantes ja Bordeaux.

Bordeaux harjoittaa mahdottoman suurta kauppaa punaisilla wiineillä, joita wiskellään niillä seudivin.

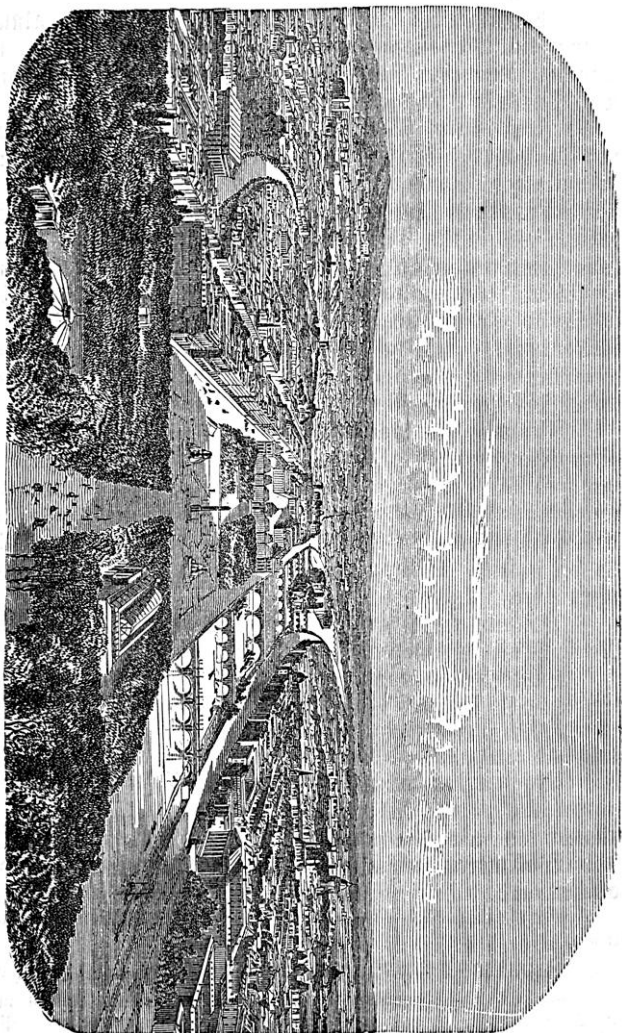
Bälimeren rannalla on Marseille [marsei] ja Toulon [tulong].

Marseille käyppi kauppaa Algier [alshir] nimisen kaupungin kanssa, joka on Afrikassa ja kuuluu Frankalle.

Sisämaassa on Paris, Versailles [versai] ja Lyon.

Paris on Franskanmaan pääkaupunki. Se on kahden puolen Seine-wirtaa ja on maailman loistavimpia kaupunkeja. Paljon wieraita matkustaa vuosittain tähän kaupunkiin, sen loistoa katsomaan ja osaa ottamaan sen huvituksesta. Sen rakennuksista

PARIS.

huomataan linnat Louvre [luvr] ja Tuileriat sekä Notre-Dame-kirkko ja Invalidihotelli, jossa on Napoleon I:sen hauta. Kaupungin muinaiset linnanmuurit ovat muutetut leveiksi kaduiksi täynnä puu-istutuksia ja niitä sanotaan Bulewardeiksi. Kaupungin suojelemiseksi on paljon linnoja rakennettu sen ulkopuolelle. — Versaillesissa on komea linna ja maan mainio puisto. Lyon'issa Rhône ja Sàonen yhtymäkohdalla, on European suurimpia silkki-tehtaita.

Franskalle kuuluu Korsikan saari Välimeressä. Sen pääkaupunki on Ajaccio [ajatshio], jossa Napoleon I syntyi.

10. Brittein saaret.

(5,700 neliöpenink. 35 milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Niitä on kolme suurta saarta, Suuri Britannia ja Irlanti. Suurensa Britanniasa on Englanti, Skotlanti ja Wales [ueis], jotka ennen olivat eri valtakuntina.

Englanti on alankomaata; Wales on vuorimaa; Skotlannissa huomataan kaksi osaa; alankomaa etelässä ja vuoristot pohjaisessa. Suuri Britannia kohoaa siis länteen ja pohjaiseen päin. Irlanti on enimmäkseen alankoa.

Suuren Britannian **vuoret** eivät ole aivan korkeita, vaan ovat rikkaita *hyödyllisistä kivilajeista*; Englannin kansan varallisuus riippuukin siitä. Metalleista saadaan *rautaa* ja *tinaa*; mutta näitä metalleja vielä arvollisempi on *kivihiili*. Englannissa on niin suuria kivihiili-kerroksia, että vuosittain saadaan kivihiiliä 1,000 miljoonan markan arvosta eli paljon enemmän kuin muualla. Joku osa lähetetään ulkomaille, vaan suurin osa käytetään omassa maassa. Tällä hiilirikkaudella käytetään erinomaisen paljon tehtaita ja sentähden on Englannin *teollisuus* mahdollottoman suuri. Tärkeimpinä tehdastuotteina voipi mainita puuvillatavaroita ja metallitavaroita (esim. työkaluja, huonekaluja, tykkeitä ja rautalaivoja). Kivihiiliseuduissa, etenkin keski-japohjais-Englannissa, tavataan tehdaskaupunkeja toinen toisensa vieressä ja niiden ympärillä on maaseutukin täynnä tehtaita. Kaikkiällä kuuluu koneitten jyske ja monista

savutorvista, jotka ovat korkeampain tornien korkouiset, nousee hiilisavu ja peittää ympäristöt mustalla hiilitomulla. Englannin tehdastavaroita, jotka ovat mainiot hyvyytensä ja huokean hintansa puolesta, käytetään kaikissa maan piirin maissa, niin hyvin kaukana Afrikassa ja Aasiassa, kuin Eskimoleilla ja Etelämeren asukkailla.

Meri tekee syviä **lahtia** Brittein saariin. Itäpuolella tekee Pohjanmeri Thamesin [tems] lahden, Humber'in ja Forth'in lahden, joihin joet Thames (kaup. Donto), Humber (kaup. Gull) ja Forth laskevat. Länsipuolelta tunkeupi maahan Bristolin salmi, johon Severn-joki purkaa wettänsä. Suuren Britannian ja Irlannin välistä Atlantin merta nimitetään Irlannin merssi, Skotlannin länsirannalle laskeutuu Clyde [kleid].

Suurella Britannialla on *edullinen asema* Atlantin meren ja Pohjanmeren välillä; yhtä tärkeätä on sekin, että joet, jos kohta eivät ole pitkiä, kuitenkin ovat niin syviä, että isot laivat voivat niitä myöten purjehtia pitkän matkan. Tähän perustuu Britannian **kauppa**. Ei ole koskaan ollut valtakuntaa, jonka kauppa olisi voinut vertoja vetää Suuren Britannian kaupalle. Mahdotoman suuri kauppalaivasto tuopi tavaroita Englantiin joko siellä käytettäväksi tahi valmistettaviksi ja sitten taas ulosvietäväksi. Muutamissa päivissä vaihtavat Brittein saaret enemmän kauppatavaraa ulkomaan kanssa, kuin Suomenmaa yhteen vuoteen. Englannin rautatiekartta näyttää, että siellä kulkee rautateitä jokaiseen jokseenkin tärkeään kaupunkiin ja etenkin jokaiseen merikaupunkiin. Itsestään seuraa, että sotalaivaston myöskin tulee olla ison, voidakseen sodan aikana kauppaa suojella. Englannin sotalaivasto onkin suurin, mitä yhdelläkään maalla on ollut, eikä kustannuksiin katsota kun sen hyväksi käytetään uusia keksinnöitä („pantsarilaivoja“).

Koska Brittein saaret ovat läntisen meren luona ja niitä vesi ympäröi, niin on niillä **meri-ilmasto**, enemmän kuin millään muulla maalla Europassa. Kesä ei ole erittäin lämmin; vaan talvi on sitä vastoin niin lauhkea että kylmä kestää ainoastaan muutamia päiviä. Sade ja paksu sumu ovat tavallisia ja monessa paikoin sataa 5 kertaa enemmän kuin meillä. — **Kasvit** ovat

samat kuin Keski-Europassa; vaan kostea ilma vaikuttaa sen, että heinäkasvu on hyvin hyötyinen. Nurmikat meidän puutarhoissa ovat englantilaista mallia. Ilmasto on **maanviljelykselle** edullinen; kuitenkin tuodaan maahan paljon elatus-aineita, syystä että maa on niin tiheästi asuttu.

Elanto on Suuressa Britanniassa sangen kallis. Maa on varakas, vaan rikkaus on epätasaisesti jaettu; muutamilla asukkailla on mahdolloman suuret tulot, vaan moni on suurimmassa köyhyydessä. Kalleus tekee köyhille sen, ettei aikaihminen työ riitä, vaan myöskin lapsia lähetetään jo pienestä pitäin tehtaisiin. Tästä syystä on **kansanvalistus** hyvin alhaisella kannalla, ja suuri osa asukkaista ei ole ollut missään koulussa. — **Uskonto** Suuressa Britanniassa on *protestanttinen*, Irlannissa *katolinen*.

Brittein saaret ovat yhtenä kuningaskuntana. Kuningaan (kuningattaren) vallan rajoituksena on kokous, jota sanotaan *parlamentiksi* ja joka on jaettu ylihuoneeseen ja alihuoneeseen.

Englannissa on itäpuolella:

Lontoo, Hull ja Newcastle [njuukastl].

Lontoo on Englannin pääkaupunki ja maailman suurin kaupunki. Tässä „jättiläiskaupungissa“ on 4 milj. asukasta eli kaffi sen vertaa mitä koko Suomenmaassa. Sen edullinen asema molemmin puolin syntää ja lewää Thamesjokea on tehnyt sen maailman suurimmaksi kauppakaupungiksi. Laimat seisomat joko Thames'issä tahti laimateloilla ja kaiwetuissa satamoissa, jotka ovat niin rakennetut, että Thamesin wesi luoteen aikana tulwaa sisään. Soen alatse kulkee kaffi tunnelia ja sen ylitse wiepi monta siltaa, joilla on mahdolloman suuri liike. Monta rautatietä kulkee keskelle kaupunkia ja yhdistää sen muun Englannin kanssa. Yksi rautatie kulkee kaupungin alitse.

Eteläpuolella on Portsmouth [portsmötsh] ja Plymouth [plimötsh].

Nämät kaupungit ovat Kanalin warrella ja niillä on awarat satamat Britannian sotalawastolle.

Lännessä on Bristol [bristl] ja Liverpool [liverpul].

Sisämaassa on Birmingham [börmingem], Sheffield [sheffild], Manchester [mentshestr] ja paljon muita tehdaskaupunkeja.

Skotlannissa on pääkaupunki *Edinburg* idässä ja *Glasgow* [glesgoo] lännessä.

Irlannissa on pääkaupunki *Dublin* [döblin].

Kaikki nämä kaupungit ovat hyvin väkiväittä, niissä on vähintään 100,000 asujasta.

Vaikka Britannian valtakunta ei ole niin iso kuin Suomi, hallitsee se kumminkin **vieraita maita**, jotka yhteensä täyttävät lähes 400,000 neliöpeninkulmaa ja ovat siis kaksi vertaa suuremmat kuin koko Europa. Englannilla on Europassa *Gibraltarin* vahva linna Välimeren suun rannalla ja *Malta* keskellä Välimerä. Sen tärkeimmät alusmaat ovat muissa maan-osissa, nimittäin *Kap-maa* Afrikan etelä-päässä, koko *Australian manner*, pohjainen osa *Pohjais-Amerikkaa* ja vihdoin rikas ja avara *Esi-India*. Näistä alusmaista on hyvin suuria etuja. Brittiläiset laivat eivät tuo kotiin ainoastaan semmoisia tavaroita, joita myödään muihin maihin semmoisina kuin ne tuodaan; vaan ne tuovat myös raaka-aineita tehtaisiin. Suuri osa valmistetuista tehdas-tuotteista viedään takaisin alusmaihin.

Etelä-Europa

käittää kolme niemimaata, nimittäin Pyreneitten, Italian ja Balkan-niemimaan.

Ilmasto on etelä-Europassa paljon lämpimämpi kuin muualla Europassa, kun se lähenee kuumaa vyöhykettä. **Kasvikunta** on siitä syystä toisenlainen kuin meidän maassa. Kasveja, joita meillä on ainoastaan kasvihuoneissa tai asuinhuoneissa, kasvaa siellä ulkona. Omituista on myöskin, että muutamat puut eivät pudota lehtiänsä, vaan ovat aina vihreät, niinkuin laakeri, öljypuu, sitruuna- ja appelsini-puut, jotka molemmat viimeksimainitut kantavat „etelähedelmiä“. Nisu on leipä-eläkkeenä.

Pyreneitten niemimaa

Rajat: katso kartasta.

on saanut nimensä Pyreneitten vuorijonosta, josta on rajana Franskanmaata vastaan.

Tämä niemimaa sisältää kaffi kuningaskuntaa, nimitäin Espanjan (9,000 neliöpen. 16 milj. asuf.) ja Portugalin (1,700 neliöp. 4 milj. asuf.)

Pyreneitten niemi on **vuorimaa**, joka kohoaa ylängöstä, noin 2,000 jalkaa korkeasta. **Ilmasto** on hyvin kuiva, ja tästä syystä on **maanviljelys** huono. *Karjanhoidolle* on maa paremmin sopiva ja espanjalainen lammas, merino-lammas, on vanhoista ajoista asti ollut kuuluisa hienoista villoistaan. **Kaupalle** ovat joet vähäarvoiset, niiden juoksu, samoin kuin Sweitsin jokien, on ryöpeä.

Jofia: Ebro juoksee kaakkoiseen päin Välimereseen; **Tajo** [tahho] (kaup. Lisabon) ja monta muuta juoksee länteenpäin Atlantin mereen.

Vaikka niemimaa on rikas metalleista, harjoitetaan **vuorityötä** ainoastaan vähäisen. *Suolaa* saadaan paljon, niinkutsuttua „Sant Ybes-suolaa“, joista joku osa viedään Suomeen.

Suolaa saadaan monella tavalla. Useissa vuorimaissa kaivetaan sitä niinkuin metalleja („vuori-suolaa“). Etelä-Venäjällä, jossa maa sisältää paljon suolaa, vievät joet suola-ainetta suolajärviin. Kesällä, kun auringon paiste kuivaa veden, jääpi suola jäljelle. Tätä luonnon menestystapaa on Portugalissa mukailtu. Suolainen merivesi johdetaan nimittäin aavoille paikoille; auringon paisteella haihtuu vesi ja nyt kootaan suola, joka on jäänyt jäljelle („merisuola“). Suolaa saadaan kolmannellakin tavalla, nimittäin suolalähteistä („Lüneburg'in suolaa“).

Niemimaan **asukkaat**, Espanjalaiset ja Portugalilaiset, ovat toisilleen läheistä sukua. Heidän kielensä ovat hyvin toistensa kaltaisia ja läheistä sukua Franskan ja Italian kielille. — Heidän **uskontonsa** on katoninen ja tästä syystä on **kansanvalistus** jäänyt takapajulle.

11. Espanjan kuningaskunta

oli muinoin mahtavampia valtakuntia Europassa ja hallitsi mahdottoman suuria alusmaita muissa maan osissa. Espanjasta läksi nimittäin mainio merenkulkija Colum-

bus matkoilleen ja löysi Amerikan. Vähitellen menetettiin löydetyt maat ja Espanja on voimaton huonon hallituksensa ja valtioriihtojen vuoksi.

Kaupungeista on Madrid keskessä, Granada ja Sewilla [sewilla] etelämpänä; Cadix, Malaga ja Barcelona meren rannalla.

Madrid on pääkaupunki ja siinä on 400,000 asuk. — Granada ja Sewilla ovat Espanjan ihanimmissa ja sentähden enimmäin ylistetyssä osassa. — Muut kaupungit ovat tärkeitä kauppakaupunkeja.

Gibraltar on hywin wahwa linnoitus Välimeren suun rannalla; se on Englannin hallussa.

12. Portugalin kuningaskunta

oli myöskin muinoin mahtava valtakunta, joka hallitsi alusmaita muissa maan-osissa. Sillä oli Indian saaret ja Brasilia. Nyt se on ilman arvoa samasta syystä kuin Espanja.

Kaupungeista on ainoastaan kaksi tärkeitä, nimittäin Lissabon ja Dporto.

Lissabon on pääkaupunki ja siinä on 250,000 asuk. — Dporto on tunnettu viinistänsä, jota sanotaan „portwiiniksi“.

Italian niemimaa

sisältää Italian kuningaskunnan (5,400 neliöpen. 28 milj. asuk.). Välimeressä on paljon saaria, niinkuin Sicilia, Sardinia, Korsika ja Malta.

Rajat: katso kartasta.

Italian niemimaan rajana pohjaisessa ovat Alppivuoret. Niiden alkupaikasta Välimeren rannalla lähtevät Apenninit, jotka kulkewat läpi koko Italian ja jatkewat vielä Siciliaankin. Se omituisuus täällä worijonolla on, että siinä tawataan tuliworia, niinkuin Vesuvius Etelä-Italiassa ja Etna Siciliaassa. — Molemmiin puolin worijonoa löythy alangoita; suurin alanko on se iso tasanko, jota rajoittawat Alpit ja Apenninit. Sitä sanotaan Po'n-tasangoksi, kun sen läpi wirtaa Italian tärkein joki, Po (kaup. Turin), joka lähtee läntisistä Alppiwuorista ja juoksee itäänpäin Adrian mereen. Toinen, kuitenkin pienempi joki, on Tiber (kaup. Roma).

Kristuksen aikana hallitsivat Roman keisarit melkein koko silloin tunnettua maailmaa. Keskiajalla, jol-

loin paavien valta ulottui yli koko kristikunnan, oli Roma taas koko Europan keskuksena. Vähitellen väheni tämä valta ja Italia hajosi vähempiin valtakuntiin, joista useat kuuluivat vieraan vallan alle. Viimeisinä aikoina oli näin Itävallalla muuan osa pohjais-Italiaa. Monta vuotta on sentähden ollut rauhattomuutta maassa. Äskettäin onnistui Italialaisille vapauttaa maansa vieraasta vallasta ja yhdeksi valtakunnaksi yhdistää koko Italian. Paavilla, jonka vallassa oli viime-aikoihin asti niin nimitetty kirkkovaltio eli keskinen Italia, on tätä nykyä ainoastaan se valta, joka hänelle tulee uskonnon suhteen.

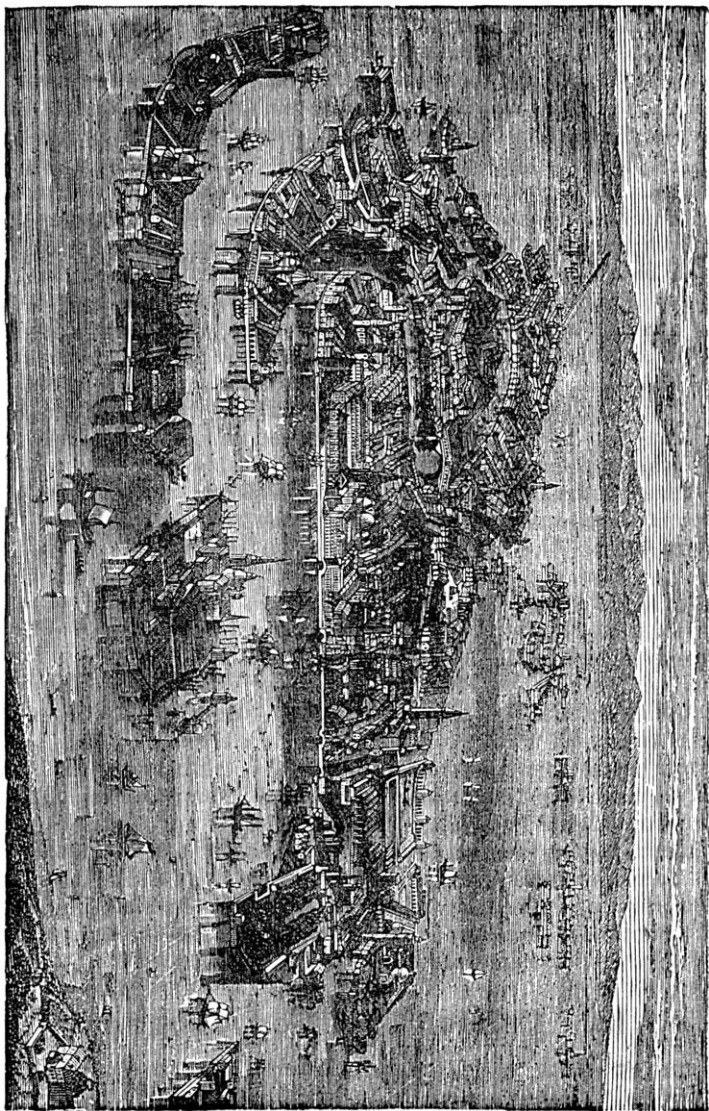
Italiassa asuu yksi ainoa kansa, Italialaiset. Heidän kielensä on alkuaan latinasta eli muinaisesta Roman kielestä. Latinasta on sitä paitse alkuaan möskin Franskan, Espanjan ja Portugalin kielet.

Elatuskeinot ovat melkein kaikki hyvin vähän edistyneitä. Koska maa on vuosisatojen kuluessa ollut vieraan vallassa ja hajallaan, on seisahdus syntynyt kaikissa suhteissa. Itse kansa on älykästä, mutta untunutta ja laiskaa. Pohjais-Italialaiset ovat kuitenkin toimeliaita. — Tärkein elatuskeino on *silkkinviljelys* ja Italia onkin se ainoa maa Europassa, joka tuottaa enimmä silkkiä. Po'n-tasangolla istutetaankin silkkiäispuita pelloille ja tienvieriin; näiden puiden välissä kiertelee viinipuun köynnöksiä.

Ilmasto Italiassa on ihanampi ja suloisempi kuin muilla Etelä-Europan niemimailla. Niin pian kuin tulee Alppien yli Pohjais-Italiaan, huomaa eroituksen Keski- ja Etelä-Europan ilmastojen välillä. Pohjais-Italiassa on kuitenkin talvella hallaa ja lunta; vaan etelämpänä, esim. Romassa, jäätyy vesi ainoastaan harvoin, ja jos lunta sataa, niin se pysyy ainoastaan muutamia tunteja; Tammikuussa jo puhkeaa ruusut ja orvokit. Etelä-Italiassa ei ole hallaa paitse korkeimmilla vuorilla. Meillä sataa vettä millä vuoden ajalla hyvänsä, mutta Italiassa sataa ainoastaan talvella.

13. Italian kuningaskuntaan

kuuluu koko Italian niemimaa sekä Sicilian ja Sardinian saaret. Korfika kuuluu Franskalle.

VENEZIA.

Tärkeimmät kaupungit ovat:

Pohjais-Italiassa Genova [Ghenova], Torino (eli Turin), Milano ja Venetia.

Genova (eli Genua) on kauniilla paikalla samannimisen lahden rannalla ja oli keskiajalla mahtavan wapaawallan pääkaupunkina — Milanossa, joka on Lombardian maakunnassa, on komea tuomio-kirkko walkeasta marmorista. — Venetia (eli Venedig) on Adrian meren rannalla. Se on rakennettu saarille niinsanotuisissa „laguneissa“ ja sen läpi käy lanawia ristin rastiin. Nämät ovat katujen asemesta sillä tavoin, että niitä kuljetaan telttawenheissä, joita sanotaan „gondoleiksi“. Venetia oli pääkaupunkina mahtawassa wapaawallassa, joka koki rikkautta kaupalla Välimeren maiden ja Indian kansa. Vielä nähdään tämän rikkautsen jäännöksiä monissa loistawissa palatseissa ja kirkkoissa. Kaikki on siellä kuitenkin nyt lamassa, sillä kauppa on häwinnyt.

Keskis-Italiassa on Firenze, Livorno ja Roma.

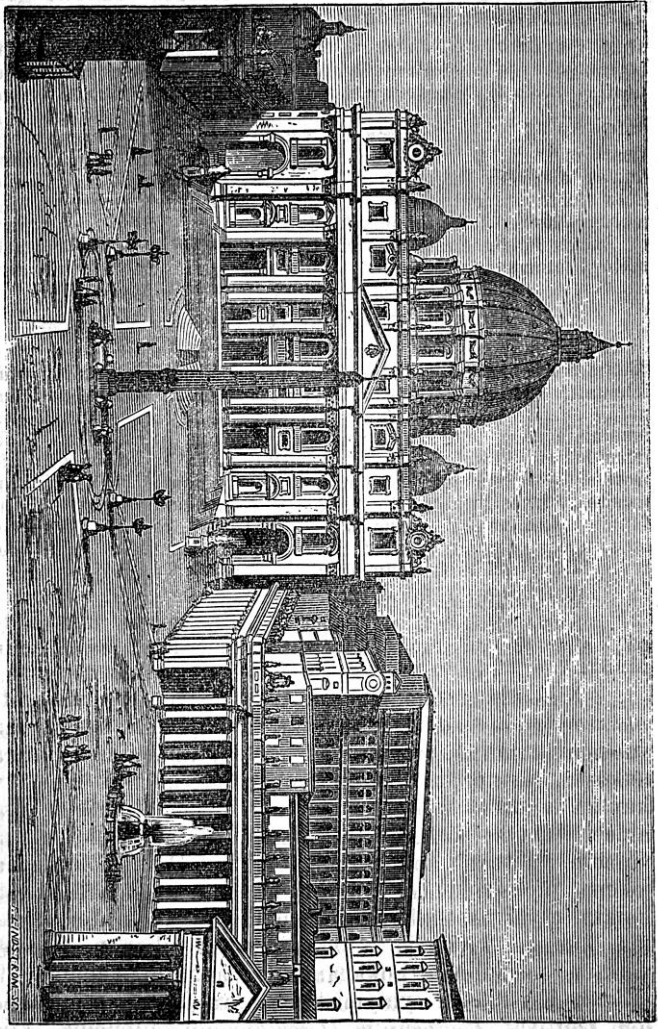
Firenze (eli Florens) on rikas taidekeräyksiä. — Livorno Välimeren rannalla, on kauppa-kaupunki. — Roma on Italian pääkaupunki; sillä on 250,000 asukasta. Muinaisajan suuruuden jäännöksiä on kolo joukko, niinkuin kunniaortteja ja obeliskeja. Suurin muinaisjäännös on Colosseum, teateri, johon mahtui 100,000 katsojaa ja jota Romalaiset käyttivät miekkailu-huoneja ja eläin-taistelujen warten. — Uudemmissa rakennuksissa huomataan Pietarinkirkko, maailman suurin kirkko, ja Vatikaani, maailman suurin linna. Vatikanissa asuu paavi. Romassa on paljon taidekeräyksiä; maalarit, kuvanveistäjät ja muut taiteilijat matkustawatkin kaikilta haaroilta tähän merkilliseen kaupunkiin.

Etelä-Italiassa on Napoli.

Napoli (Neapel) on Italian suurin kaupunki ja siinä on $\frac{1}{3}$ milj. asuk. Se on ihanan Napolilahden rannalla ja lähellä Vesuviusta.

Niinkuin useimmat muutkin tulivuoret (vulkanit) puhkeaa Vesuviuksen vain aika ajoin, aina useampain vuosien kuluttua, vaikka savupatsas alinomaa tupruaa aukosta (kraterista). Kun puhkeamisen aika lähestyy kuuluu vuoren sisästä ikäänkuin ukkosen jyrynä; sula aineet (laava) kohoavat vähitellen vuoren sisuksesta ja viimein vuotavat aukon reunojen yli. Hidasjuoksuksena jokena juoksee laava vuoren kupeita alas ja hävittää kaikki tyyni matkallansa. Samalla aikaa krateri heittää kuumia kiviä ja tuhkaa korkealle ilmaan. Vesuviuksen merkillisin pukkeaminen tapahtui vuonna 79 jälkeen Kristuksen syntymistä. Laava ja tuhkasade silloin peittivät Pompejin ja Herculaniumin kaupungit. Viime vuosisadasta alkaen on ruvettu kaivamaan näitä

PIETARIN KIRKKO ROMASSA.

kaupungeja ilmiin ja on niistä opittu paljon tarkemmin tuntemaan muinaista aikaa.

Europassa on tulivuoria ainoastaan Islannin saarella ja Italiassa. Amerikassa ja Aasiassa sitä vastoin niitä on paljon enemmän. Ison valtameren ympärillä on tulivuorten jakso, joka kulkee pitkin koko Amerikan länsirantaa ja jatkautuu Aasiaan. Pitkin Aasian itärantaa kulkee se alas Indian saaristoon asti. Yksinänsä Javan [dsavan] saarella löytyy 50 tulivuorta.

Siciliassa ovat Messinan ja Palermon kaupungit.

Messina harjoittaa suurta etelähedelmäin („Messinahedelmäin“) kauppaa.

Balkan-niemimaa

sijältää viisi valtakuntaa, jotka ovat: Turkinmaa (6,000 neliöpen. 9 milj. asuf.), Kreikan kuningaskunta (1,200 neliöpen. 2 milj. asuf.), kuningaskunnat Rumania (2,300 neliöpen. 5 milj. asuf.) ja Serbia (900 neliöpen. 1³/₄ milj. asuf.) sekä ruhtinaskunta Montenegro (170 neliöpen. 250,000 asuf.).

Rajat: katso kartasta.

Tässä niemimaassa on paljon **wuoria**. Quoteessa kulkee wuorijonoja, jotka ovat Alppiwuorten jatkoa. Niistä lähtee itäänpäin Balkan Mustaan mereen asti, ja eteläänpäin Kreikan wuoret, jotka kulkewat hamaan niemimaan eteläisimpään päähän. — Alpein, Balkanin ja Karpatian välissä on suuri Tonawanlaakso.

Tärkein joki on Tonawa. Se virtaa läpi Tonawanlaakson lännestä itäänpäin ja saapi suuren joukon syräjokkia ympärillä olewista wuorista.

14. Turkin valtakuntaa

hallitsee suurisultani, jonka ensimmäinen ministeri on nimeltään suuriwisiiri; hylhäisimmät wirtamiehet saawat nimen pasha. Turkin eli Osmanin valtakuntaan kuuluu sitä paitsi myös suuria alueita Aasiassa ja Afrikassa.

Turkkilaiset ovat aasialaista kansaa, ja tunnustavat Muhammedin uskontoa. Keski-ajalla valloittivat he Konstantinopolin ja peloittivat monen vuosisadan kuluessa

Europaa ryntäyksillään läheisiin kristin-uskoisiin maihin. Turkkiläisten valta on vähitellen vähennyt ja useammat maan-osat ovat irtautuneet. *Kreikka, Serbia, Rumania* ja *Montenegro* ovat aivan itsenäisiä valtioita ja *Bulgaria* on melkein itsenäinen. — Turkkilaisia Europan Turkissa onkin ainoastaan 2 miljoonaa; muut asukkaat ovat *Slaveja* ja *Kreikkalaisia*. Turkkilaisilla on monta hyvää avua ja he ovat etenkin sanansa pitäväsyydestä tunnetut. Tässä suhteessa on heidän luonteensa aivan perinvastainen kuin Kreikkalaisten. **Turkin hallitus** on hyvin heikko („sairas mies“); vaikka kristin-uskoiset olivat muhammedilaisia neljä vertaa lukuisimmat, sorrettiin heitä tähän asti paljon. Kristityt tällä niemimaalla kuuluvat, samoin kuin Venäjälläkin, *kreikkalaiseen kirkkoon*, ja Konstantinopolin patriarkka on heidän päämiehensä Turkinmaalla.

Kaupungit: Konstantinopoli samannimisen salmen rannalla, Saloniki Arkipelagin rannalla, Adrianopoli Sisämaassa.

Konstantinopoli on pääkaupunki ja siinä on 600,000 asuk. Muinoin oli sen nimi Byzantium. Sulttanin linnan nimi on *Serajji*. Sofianmoskee oli muinoin kristittyin kirkkona.

Kreta eli Kandia on tärkein Europan Turkkiin kuuluvista saarista.

Bulgarian ruhtinaskunnassa on Sofia pääkaupunki.

15. Kreikan kuningaskunta

on pienempiä kuningaskuntia Euroopassa.

Kreikan kansa polveutuu muinaisina aikoina kuuluisista Kreikkalaisista. Se ei ole juuri valistunutta. — Muinoin oli Kreikanmaa hyvästi viljelty ja metsät peitivät vuoria; vaan nämät ovat aikojen kuluessa tulleet hävitetyksi, ja ilmasto on siitä syystä kuivaa. **Maanviljelys** ei ole hyvin edistynyt ja ainoana ulosvientitavaraa ovat korintit. — **Kaupassa** ovat Kreikkalaiset hyvin taitavat. Heidän maansa on samoin kuin Englanti, Tanska ja Norja ympäröity merellä ja sillä on siis melkoinen *merikulku*. Pienellä Hermùpolin kaupungilla on kauppalavasto, johon kuuluu monta sataa laivaa.

Pääkaupunki on Athena. — Syran saarella on Hermùpolis.

16—18. Kuningaskunnat Rumania ja Serbia sekä ruhtinaskunta Montenegro.

Nämä maat ovat itsenäisinä valtakuntina Venäjän sodan jälkeen Turkia vastaan vuosina 1877—78.

Rumania on iso tasanko, rikas viljasta ja karjasta. Pääkaupunki on Bukaresht.

Serbia on vuorista. Kuten Sveitsi ei tämäkään maa ulotu mereen asti. Pääkaupunki on Belgrad, Tonawan warrella.

Montenegro on vähäinen vuorimaa, jossa asuu urhoollista, puolijiwisthnyttä kansaa.

Aasia.

(800,000 neliöpeninf. 800 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Aasia on maan-osista suurin. Siellä on myöskin enemmän asukkaita, kuin missään muussa maan-osassa; se ei kuitenkaan ole läheskään niin tiheästi asuttu kuin Europa.

Ilmasto on hyvin erilainen, koska Aasia ulottuu päiväntasaajasta Pohjais-Jäämereen ja siis on kolmessa eri vyöhykkeessä.

Meri. Pohjais-Jäämeri on jäätynäänä suuremman osan vuotta. Kauan on luultu sen olevan hyödyttömän merikululle; mutta vuosina 1878—79 onnistui Norden-skiöld'ille kulkea laivalla koko pohjaisen Aasian ympäri. — *Beringin salmen* kautta on Pohjais-Jäämeri yhteydessä *Ison valtameren* kanssa. Pitkin Aasian itärantaa kulkee saarisarja, joka muodostaa monta pienempää merta, niinkuin *Ohotskin meren*, *Japanin meren* ja *Kiinan meren*. *Indian meri* tekee *Bengalin lahden*, *Persian lahden* ja *Punaisen meren*.

Niemimaita. Idässä on *Kamtshatka*, etelässä *Taka-India* ynnä niemi *Malakka*, *Esi-India* ja *Arabia*, — ja lännessä *Vähä Aasia*.

Saaria. Pitkin itärantaa kulkevasta saarisarjasta ovat *Japanin saaret* tärkeimmät. *Ison valtameren* ja

Indian meren välissä on *Indian saaristo*, johon kuuluu *Filippinit*, *Molukkit* ja 4 suurta *Sundasaarta*, nimittäin *Bornè*, *Celèbes*, *Java* ja *Sumàtra*.

Aasia jaetaan seuraaviin osiin:

1. *Aasian Venäjä*, johon kuuluu Siperiä, Turàn ja Kaukasia.

2. *Aasian Turkki*.

3. *Arabia*.

4. *Persia*.

5. *India*, joka jaetaan Esi-Indiaan, Taka-Indiaan ja Indian saaristoon.

6. *Kiinan valtakunta*.

7. *Japanin saaristo*.

Aasian jakaa kahteen suureen pääosaan kaareva vuorijono, joka kulkee idästä länteenpäin.

Pohjainen osa, joka käsittää suurimman osan Aasian Venäjätä, on *alamaa*, samankaltainen kuin Europan Venäjä. Pitkin Pohjais-Jäämeren rantaa löytyy jäätyneitä rämeitä, etelämpänä tulee metsiä ja pelto- maata, ja Turàn on aromaata. Ilmasto on kuitenkin vielä kylmempi kuin Europan Venäjässä. Merkillistä on, että Turàn, jossa tavataan kaksi suurta järveä, nimittäin *Kaspian meri* ja *Araljärvi*, on osaksi alempana valtameren pintaa. Suurimmat joet ovat *Obj*, *Jenisei* ja *Lena*, jotka laskevat Jäämereen.

Etelä-osa on ääretön ylänkö.

Tämän ylängön itäisessä osassa on Kiinan valtakunta, jota melkein kokonaan vuoret ympäröivät. Sen eteläpuolitse kulkee *Himälaja*, maailman korkein vuorenharju; korkein vuorenhuippu, *Mount Everest*, on 27,000 jalkaa tahi toista peninkulmaa korkea. Pitkin Kiinan meren rantaa on tuo erinomattain viljava *Kiinan alanko*.

Ylängön läntisessä osassa on Persia, Arabia, Aasian Turkki ja Kaukasia.

Ylängön etelä-osassa on Esi-India, jonka pohjaispuoli on viljavaa alamaata, ja Taka-India, joka on vuoria täynnä.

Tärkeimmät joet ovat *Amùr* Venäjän Aasialaisen alueen rajalla Kiinaa vastaan, *Hoangho* ja *Jangtsekiang* Kiinassa, *Ganges* ja *Indus* Esi-Indiassa sekä *Euftrat*, *Tigris* ja *Jordan* Turkin Aasialaisessa alueessa.

Useimmat seudut eteläisessä pää-osassa ovat erämaita, ja viljeltävät maat ovat ainoastaan pienet verrat Aasian suureen avaruuteen.

1. Venäjän alue Aasiassa.

(300,000 neliöpen. 13 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Venäläiset ovat vähitellen valloittaneet nämät mahdottomat suuret maisemat muilta kansoilta; viimeisainkoina ovat he valloittaneet Turanin.

Vaikka Siperia (Sibiria) on niin mahdottoman laava, on siinä vähemmän asukkaita kuin Belgiassa. Maan paraana rikkautena ovat kalliit metallit, niinkuin kulta ja hopea, sekä turkki-eläimet, niinkuin sopelit, kärpät ja varsinkin oravat. Alkuperäiset asukkaat kuuluvat moneen eri kansakuntaan ja elävät karjanhoidolla, kalan pyynnillä ja metsästyksellä. Paitse näitä koto-asukkaita ja maata viljeleviä Venäläisiä, löytyy Siperiassa maanpakolaisiakin, jotka ovat työvankeina. — *Kaupungit* ovat pieniä. *Tobòlsk* lännessä, *Irkùtsk* lähellä suurta Baikäljärveä, ja *Nikolajevsk* Amurjoen suulla.

Turanissa asuu osittain paimentolaisia tahi rosvoja (Turkmenit), jotka elävät huopateltoissa ja kiertävät maata mahdottoman suurine lammash-, hevos- ja kamelikarjineen, osittain maanviljelijöitä. — Täällä on eteläpuolella, Turkestanissa, melkoinen *Tashkentin* kaupunki (80,000 asuk.).

Kaukasian läpi kulkee Kaukasus-vuoriharju Kaspien meren ja Mustan meren välissä. Alkuperäiset asukkaat ovat monta eri sukukuntaa. — Suurin kaupunki on *Tiflis* (100,000 asuk.).

2. Turkin alue Aasiassa.

Kun Muhammed oli perustanut uskontonsa, koetti hän väkivallalla sitä levittää ja hänelle onnistuikin yhdistää koko Arabia yhdeksi valtakunnaksi. Muhammedin seuraajat, kalifit, voittivat läheiset maat ja valloittivat myös Pohjais-Afrikan. Joka paikassa pakoittivat he asukkaat Muhammedin uskontoon. He kulkivat sen jälkeen Espanjaan ja perustivat maurilaisen valtakunnan

Córdoba [va] ja sittemmin Granàda pääkaupunkina. Tämä valtakunta kesti keski-ajan loppuun asti, jolloin Maurit karkoitettiin Espanjasta. Itse kalifikunta hajosi vähitellen pienempiin valtakuntiin ja tärkein muhammedilainen valtakunta tätä nykyä on Turkki.

Turkin Aasialaiseen alueeseen kuuluvat seuraavat maakunnat: *Vähä Aasia, Armenia, Mesopotamia, Syria* ja *Palestina*.

Vähässä Aasiassa on *Smyrnan* kaupunki Kreikan saarimeren rannalla, tärkein merikauppakaupunki Levantissa (s. on Välimeren itärannikolla).

Armeniassa kohoaa *Araratin* vuori, johon Noakin arkki seisautui.

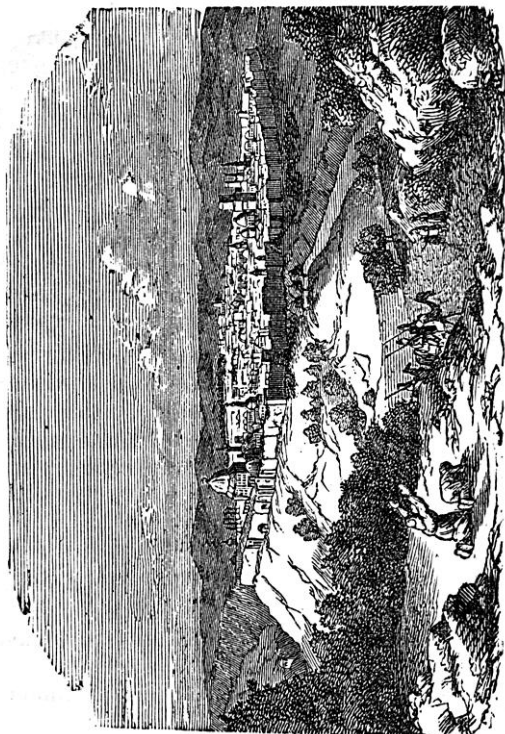
Mesopotamia on *Eufrat-* ja *Tigris-*jokien välinen maa. Tässä oli muinoin kaksi mahtavata valtakuntaa: *Babylonia* ja *Assyria*, jolloin myös maa oli hyvin viljelty. Nyt se on melkein autiona; muinaisajan loistavuutta todistavat ainoastaan mahdottoman suuret sorakummut ja rauniot, jotka ovat jäännöksiä *Niniven* ja *Babylonin* kaupungeista. — Tärkein kaupunki on nyt *Bagdad*, kalifikunnan muinainen pääkaupunki.

Syriassa ovat kaupungit *Aleppo (Haleb)* ja *Damaskus*. Damaskus-kaupunkiin kokoontuu vuotuisesti „Pyhä karavaani“, muhammedilaisia toivoretkeläisiä, jotka matkustavat Mekkaan.

Palestinaa eli *Judeaa* kristityt nimittävät „pyhäksi maaksi“, siitä syystä kun Kristus siellä syntyi ja vaikutti. Se on sen vuoksi merkillinen maa. Rantaa pitkin on *Foinikia* pohjaisessa ja *Filistean maa* etelässä. Sisämaan läpi kulkee pohjaisesta eteläänpäin mataloita vuoria, *Libanon* ja *Antilibanon*. Niiden välillä on laakso, jossa *Jordan* virtaa. Jordan juoksee ensin kauniin suolattoman *Genesaretin* järven lävitse ja laskee viimein suolaiseen *Kuolleeseen mereen*. Tämä laakso on matalin kaikista maista maan päällä, sillä Genesaret on 600 ja Kuollut meri 1,200 jalkaa alempana meren pintaa. Kuolleen meren seudut ovat myös siitakin merkilliset, että niissä näkyy maanjäristysten jälkiä ja täällä oli muinoin *Sodoman* ja *Gomoran* kaupungit.

Palestina oli muinoin erinomaisen hyvästi viljelty, vaan nyt on kaikki laiminlyöty; monessa kohden, jossa

ennen oli viljavia maita, on nykyään ainoastaan erä-
maita ja aroja. — Asukkaat ovat suurimmaksi osaksi
Arabilaisia. Turkkilaiset sortavat kovasti niitä harvoja
kristityitä ja Juutalaisia, jotka siellä asuvat. — Kau-
pungit ovat pieniä, ja Jerusalemissa, jossa muinoin oli
monta sataa tuhatta asukasta, on nyt ainoastaan 20,000.

JERUSALEM.

Jerusalem seisoo ylängöllä, jonka ympärillä kolmella
puolella on syviä kuiluja eli juopia. Tämä on meille
kristityille muistorikkain kaupunki maan päällä. Temp-
peli ja kaikki loistavat rakennukset muinaisista ajoista
kyllä ovat hävitetyt; vaan kaikkialla tavataan nimiä ja
paikkoja, jotka muistuttavat Raamatun kertomuksia.

„Pyhän haudan kirkkoon“ kokoontuu pääsiäisaikana suuri joukko kristityitä toiviretkeläisiä kaukaisistakin maista.

Joksenkin lähellä Jerusalemia on *Betlehem*, jossa vapahtaja syntyi.

3. Arabia

on hyvin kuivaa ja suurimmaksi osaksi erämaata. Ainoastaan lounaisessa osassa on hyvästi viljelty maisema, jossa kahvipuu on sangen yleinen. (Kahvia viljellään nykyään monessa muussakin paikassa kuumassa vyöhykkeessä, esim. Brasiljassa ja Javan saarella.) — Aukkaat ovat *Beduineja* ja sanovat itsiänsä „erämaan lapsiksi“. He kiertävät maata, kuljettaen kameleitansa ja harvalukuisia, vaan erinomaisen hyviä hevoisiaan laitumelta laitumelle. Niinsanotut „täysiroituiset hevoset“ polveutuvat arabilaisista hevoisista.

ARABILAINEN.

Arabiassa on muhammedilaisten pyhät kaupungit *Mekka* ja *Medina*. Mekassa syntyi Muhammed ja siellä olevaan „pyhään huoneeseen“ matkustaa vuotuisesti monta tuhatta muhammedilaista.

4. Persiaa

hallitsee *shahi*-nimimen ruhtinas. Maan tärkeimmät elinkeinot ovat maanviljelys ja teollisuus. Persialaiset ovat tunnetut sievistä tavoistaan; vaan he ovat viekkaita ja petollisia. Uskonto on muhammedilainen.

Persiassa on monta isoa kaupunkia, niinkuin *Ispahan* ja *Teheran*.

5. India

on monessa suhteessa mahdollottoman rikas. Kivilajeista tavataan kultaa ja timantteja; kasvikunta antaa kalliita puulajeja ja maustimia; eläinkunta antaa norsunluuta, silkkiä j. n. e. Ei siis ole ihme, että vieraat kansat aina ovat koettaneet sitä valloittaa. Jo ammoisina aikoina

joutui sinne Kreikan kuningas Aleksander Suuri, kun hän kuuluisalla „Aleksander retkellään“ valloitti koko Länsi-Aasian. Uudempina aikoina valloittivat Portugalilaiset, Hollantilaiset ja Englantilaiset suuria osia siitä. Portugalilaisilla on ainoastaan vähän jäljellä. Hollantilaisilla on vielä suuri osa Indian saaristoa. Mutta Englantilaisilla on enin osa Esi-Indiaa ja suuria osia Taka-Indias-takin. Oli ensiksi englantilainen kauppamies-seura, niin nimitetty *Englannin itä-indialais-komppania*, joka vieraikaudella ja väkivallalla valloitti Esi-Indian ja sai siitä mahdottoman suuria etuja. Joku aika takaperin syntyi kapina, joka tukahutettiin Englannin hallituksen avulla, ja komppanian täytyi silloin luopua vallastaan maan yli ja antaa se Britannian kruunulle. Britilaista Indiaa sanotaan *Indian keisarikunnaksi*.

Esi-Indian pohjainen osa on sangen viljava maa; sen läpi juoksee *Ganges* idässä ja *Indus* lännessä.

Asukkailla, joita nimitetään *Hinduiksi*, on jo aikoja ennen Kristuksen syntymistä ollut suuri sivistys, ja heidän vanhimmalla, *sanskrit*-nimisellä, kielellään löytyy paljon oivallisia kirjoja. — Hinduit tunnustavat *Brahman uskontoa*, joka jakaa kansan neljään tarkasti rajoitettuun ihmisluokkaan eli *kastiin*. Ne Hinduit, jotka ovat niin alhaisia, etteivät kuulu mihinkään kastiin, sanotaan *Parioiksi* ja ovat suuren ylenkatseen alaiset.

Indiassa on vahvasti kansaa ja paljon **kaupunkeja**, joissa asuu monta sataa tuhatta asukasta.

Ganges-joen varrella ovat *Kalkutta*, *Benàres* ja erään sen haarajoen varrella *Delhi*; itäisellä meren rannikolla on *Madràs* ja läntisellä *Bombay*.

Esi-Indiaan kuuluu rikas *Ceylon'in* saari, eroitettu mantereesta eräällä salmella, jossa helmiä pyydetään.

Taka-Indiassa on monta valtakuntaa. Englannilla on muun muassa *Singapore*, joka on saarella Malakki-meren luona; se on tärkeä kauppapaikka.

Indian saaristo on suurimmaksi osaksi *Hollantilaisien* hallussa. Filippiinit kuitenkin ovat Espanjan. Molukkeista saadaan paljon maustimia esim. ryytineilikoita ja muskotpäkinöitä; näitä saaria sanotaankin sentähden Maustin- (eli ryyti-) saariksi. Tärkein kaupunki on *Batavia* Javan saarella.

6. Kiinan valtakunta

(200,000 neliöpen., 400 milj. asuk.)

käsitää monta maata, joista tärkeimmät ovat *Varsinaisen Kiina* ja erinomaisen korkea *Tibetin* vuorimaa. Se on laajuutensa suhteen kolmas valtakunta maan päällä ja väkirikkain kaikista; siellä onkin enemmän asukkaita kuin koko Euroopassa ja joka kolmas ihminen maan päällä on Kiinalainen. Tämä suuri väkiluku on ainoastaan Varsinaisessa Kiinassa, jossa kuitenkin ei tilaa eikä ruokaa riitä sille ihmispaljoudelle. Asukkaat tappavat usein lapsensa, päästäksensä heitä elättämästä, ja monta tuhatta asuu laivoilla ja hirsilautoilla, jotka uivat jokien pinnalla. Kiinalaiset muuten ovat kelta-ihoisia ja heillä on viisitoiset silmät.

KIINALAINEN.

Varsinaisen Kiinan läpi virtaa kaksi suurta jokea, *Hoangho* ja *Jangtsekiang*. Se on viljavimpia maita maan päällä ja ahkerat Kiinalaiset viljelevät sitä kuin kasvitarhaa; tärkeimmät viljakasvit ovat *riisi* ja *tee*. Erinomaisen hyödyllinen on *silkkiäinen* ja puolet kaikesta silkistä arvellaan olevan kiinalaista (katso *Franskaa* ja *Italiaa*). — *Teollisuus* on monessa suhteessa niin edistynyt, etteivät Europalaiset voi siinä vertoja vetää; porslini, silkkivaatteet ja lakeeratut teokset ovat paremmat kuin Eurojalaisten. Kiinalaiset ovat ennen Europalaisia keksineet monta keinoa, esim. kompassin, porslinin ja kirjapaino-*taidon*. Mutta sitten ovat he jääneet vanhalle kannalleen, kun sitä vastoin Europalaiset ovat edistyneet; nyt ovatkin Europalaiset paljon korkeammalla kannalla kuin Kiinalaiset.

Pitkään aikaan hallitus ei laskenut Europalaisia maahan; mutta joitakuita vuosia takaperin pakoittivat Englantilaiset ja Franskalaiset Kiinan hallituksen päättämään muukalaisia maahan.

Varsinaisessa Kiinassa on paljon suuria kaupunkoja, esim. *Kanton*, *Nanking* ja *Peking*, joissa jokaisessa on $\frac{1}{2}$ —1 milj. asuk.

Kanton oli kauan aikaa ainoa satama johon Europalaiset saivat tulla; sen läheisyydessä on *Hongkong'in* saari, joka on Englantilaisten. — *Peking* on pääkaukunki ja keisarin asunto.

Kiinan muissa osissa asuu etenkin paimentolaisia, joita ainoastaan on muutamia miljonnia.

7. Japan

on pelkkiä saaria. Samoin kuin kiina on Japanin kauan ollut Europalaisilta suljettu, ja Alamaalaiset yksinään saivat käydä yhdessä satamassa. Viimeisinä vuosina ovat Europalaiset kuitenkin pakoittaneet Japanilaiset avaamaan useampia satamia. *Tokiò* nimisessä pääkaupungissa on 700,000 asuk.

Aasiassa asuu monta eri kansaa. Pohjaisessa asuvat *Mongolit*, joihin Kalmukit, Kirgisit, Kiinalaiset ja Taka-Indian asukkaat kuuluvat. Lounaassa löytyy etenkin *Arabilaisia*, Turkkilaisia j. n. e. Esi-Indiassa asuu *Hindueja*, Malakka-niemellä ja Indian saaristossa asuu *Malajia*.

Uskontokin on hyvin erilainen Aasiassa. Siperiassa on paljon pakanoita; lounaisessa Aasiassa ovat asukkaat muhammedin uskoisia. Hinduit tunnustavat Brahman uskontoa, vaan Taka-Indian asukkaat sekä Kiinalaiset tunnustavat Buddan uskontoa. Malajit ovat suuremmaksi osaksi muhammedilaisia.

Afrika.

(550,000 neliöpen., 200 milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Afrika ei ole muodoltaan samanlainen kuin muut maan-osat. Siinä on hyvin vähän niemimaita ja lahtia, ja meri ei missään tunkeu syvälle maahan. — Afrikan ilmasto on lämpimämpi kuin muiden maan-osien. Sen asema näet on suurimmaksi osaksi kuumassa vyöhykkeessä ja ainoastaan vähempiä osia ulottuu pohjaiseen ja eteläiseen lauhkeaan vyöhykkeeseen. Monessa seuduin

tuskin sataa ollenkaan. Seuraus veden vähydestä on, että siellä löytyy äärettömiä erämaita.

Sisä-Afrikaa hyvin vähän tunnetaan. Vettä myöten ei voi päästä etäälle sisämaahan, koska ainoastaan muutamia merenlahtia löytyy; pitkät matkat tekevät matkustajalle mahdottomaksi päästä maata myöten sisämaahan, ja ilmasto on joko liian kuiva tahi niin turmiollinen, että se synnyttää tappavia tauteja. Tämän lisäksi ovat asukkaat vielä raakoja ja julmia, jonka tähden heidän seassaan matkustaminen on vaarallista. Vasta viimeisinä aikoina on saatukin tietoja sisämaasta; englantilainen lähetyssaarnaaja Livingstone ja amerikalainen Stanley ovat tehneet itsensä kuuluisiksi matkoistaan Etelä-Afrikassa.

Afrika jaetaan seuraaviin **osiin**:

1. *Nilimaat*, joihin luetaan Egypti, Nubia ja Abessinia. 2. *Berberia*, johon kuuluu Tripoli, Tunis, Algier ja Marokko. 3. *Saharà*. 4. *Sudàn*. 5. *Senegambia*. 6. *Guinea* [gineea]. 7. *Etelä-Afrika*, josta Kapmaa on tärkein osa.

Pohjais-Afrikan rannikkomaa on vuorista. Länsipuolella Marokkossa ovat korkeat *Atlasvuoret*

Pohjais-Afrikan *etelä-osa* on *Saharan* erämaa, joka on 100,000 neliöpeninkulmaa suuri eli puoleksi niin iso kuin Europa. Äärettömät alat Saharassa ovat pelkkää hietaa tai autioita kivitasankoja, ja mahdotonta olisi matkustaa läpi tämän erämaan, ellei siellä olisi vesirikkaita paikkoja, niinsanotuita keitaita eli *oaseja*. Nämät ovat hyvin eri suuruisia; muutamissa on ainoastaan yksi lähde ja joitakuuta taatelipalmuja, toiset sitä vastoin täyttävät monta neliöpeninkulmaa ja sisältävät kauppaloita, pelloja ja metsiä. Hyväksi onneksi on keitaita paljon, ja matkustajat kulkevat niinsanotuita karavaneita, jotka vievät yhdestä keitaasta toiseen. Ainoastaan dromedari, joka voi janoa kärsiä monta päivää ja tyytyy hakaraisiin kasveihin, tekee mahdolliseksi matkustaa läpi tämän erämaan; sitä sanotaankin senvuoksi täydellä syyllä „erämaan laivaksi“. Kun karavani tulee keitaalle, tapaa hän siellä vettä, viljaa, taateleja ja leipää suurista vaivoistaan.

Itäpuolella ovat Niilmaat, joiden joukossa Abessinian on korkea vuorimaa; Nubiassa ja Egyptissä on ainoastaan matalampia vuoria ja niiden välitse juoksee merkillinen *Niiljoki*. Vasta viimeisinä aikoina on saatu tietoja Niilin lähteistä. Pääjoki syntyy useammista suurista järvistä, jotka ovat kaukana Sisä-Afrikassa, ja matkallaan saapi se useampia suuria syrjäjokia Abessinianista. Mutta Nubian ja Egyptin läpi kulkiessaan se ei saa lisäjokia eikä kasva sateenkaan kautta. Näissä maissa ei sada ollenkaan. Suullensa, Välimeren äärelle, on se aikojen kuluessa luonut ison suistomaan, niinsanotun *Deltan*, joka muinaisina aikoina jo oli kuuluisa viljavuudesta („Gosen“). Tämän viljavuuden synnyttää Niiljoki vuotuisilla *vesitulvillaan*. Kun näet lämpö kuumana vuoden aikana sulattaa lumen Abessinian vuorilta ja kun vahvat „kesäsateet“ putoavat Niilin yläjuoksun seuduilla, paisuu joki, virtaa yli reunojensa ja tekee Egyptin järveksi. Ainoastaan sulut ja ylhäisemmät paikat eivät joudu veden alle. Vuoden lopulla vesi pakenee ja joesta jäänyt lieju lihoittaa maan.

Keski-Afrikassa juoksevat seuraavat joet: *Senegal*, *Gambia* ja iso *Nigerjoki*. *Sudan* on länsipuolella vuorinen vaan idässä alankoinen ja viljava maa.

Etelä-Afrikassa on vuoria pitkin rantaa. Sisämaassa on sekä erämaita että viljaviakin seutuja. Tärkeimmät joet ovat *Zambesi*, *Oranje* [orangsh] sekä iso *Kongovirta*.

Eläinkunta Afrikassa poikkeaa osaksi muiden maanosien eläimistä, ja siellä onkin monien suurempain eläinten koti. Niilin ylisessä juoksussa on krokodilejä ja virtahevosiä, ja kun talvi karkoittaa muuttolinnut pohjaismaista, matkustavat suuret joukot heitä alisen Niilin seutuihin. Saharassa asuu kamelikurki. Etenkin Etelä-Afrikassa löytyy paljon suuria eläimiä. Täällä elää norsuja eli elefantteja, sarvikuonoja ja giraffeja; suuret karjat juovikkaita zebrahevosiä ja monenlaisia antilopeja kärkelevät jalopeuroja paeten, ja joutuvat kuoltuaan hyenojen ja shakalein saaliiksi.

Asukkaat Afrikassa eivät ole läheskään niin lukuisat kuin Aasiassa. Heidän lukuansa ei varmaan tun-

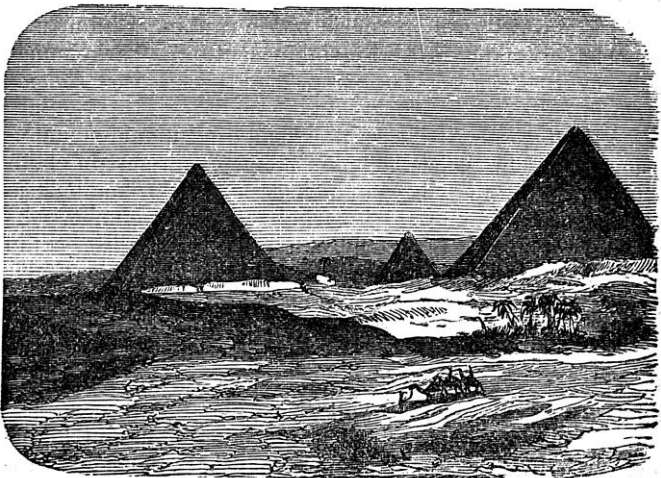
neta, vaan arvataan se 200 miljonaksi. Koko pohjais-Afrikassa asuu *Arabilaisia*; Keski- ja Etelä-Afrikassa *Neekereitä*. Neekerit ovat mustia; heillä on kähärä tukka ja paksut huulet. Etelä-Afrikassa asuu *Hottentotteja*, joiden tukka on vanukkeinen. — Kaikki arabilaiset ovat muhammedilaisia; vaan useimmat Neekereistä ovat pakanoita.

NEEKERI.

1. Niilmaat.

Egypti (10,000 neliöpen. 5 milj. asuk.) on kyllä Turkin alusmaa, vaan sitä hallitsee melkein itsenäinen „sijaiskuningas“. Hän vallitsee myöskin Nubiata. Asukkaat polveutuvat muinais-ajan Egyptiläisistä. Heidän silloisesta korkeammasta sivistyksestään todistaa vielä suuri joukko muistomerkkejä, niinkuin temppelit, obeliskit ja mahdottoman suuret pyramidit, joita käytettiin hautakammioiksi Egyptin kuninkaille. Muinais-Egyptiläiset näet kunnioittivat kuolleitaan suuresti ja balsa-

PYRAMIDEJA.

moitsivat heitä; sentähden Egyptissä tavataankin paljon ruumiita, niin nimitettyjä *muumioita*. — Egypti on viime vuosikymmenien kuluessa alkanut edistyä, ja merkittävä *Sues'in kanava* on suuresti vaikuttava sen edistymiseen ja kauppaan. Tämä kanava yhdistää Välimeren ja Punaisen meren toisiinsa ja tekee vesimatkan Indiaan, jonne muutoin täytyisi kulkea Afrikan ympäri, paljoa lyhemmäksi.

Kaupungeista on *Aleksandria* Välimeren rannalla ja *Kairo* suistomaan alkupäässä. Aleksandrian perusti Aleksander suuri. Kairo on Egyptin pääkaupunki; siinä on 350,000 asuk. ja se on Afrikan suurin kaupunki.

Nubiassa ja **Abessiniassa** ei ole yhtäkään suurempaa kaupunkia.

2. Berberia.

Monen vuosisadan kuluessa olivat Tripoli, Tunis, Algier ja Marokko *rosvovaltioita*, jotka ryöstelivät merellä, tekivät myös ryöstöretkiä pitkin Välimeren rantojakin ja veivät kotiinsa ihmisiä sekä tavaroita. Euroopan vallat kärsivät sitä ja maksoivat vielä vuotuista veroa laivojaan suojellakseen. Viimein teki kuitenkin Franska lopun tästä ilkeästä valloittamalla Algier'in vuonna 1830. Tämä maa tuli siis Franskan omaisuudeksi; vaan Franskalaisten täytyi monta vuotta käydä sotaa ympärillä asuvia Arabilaiskansoja vastaan ennenkuin ne tahtoivat antautua heidän valtaansa. Franskalaiset ovat koettaneet siellä levittää europalaista sivistystä.

Tripoli kuuluu erään turkkilaisen pashan alle.

Tunis on Franskan alusmaata. Siellä on kaupunki *Tunis*. Tämän läheisyydessä oli muinoinen *Kartago*.

Algier'issa on kaupunki *Algier*.

Marokkoa hallitsee muuan sultani. Pääkaupunki on *Marokko*.

3. Saharaassa

on ainoastaan vähän asukkaita. He elävät paimentolaisina tai karavanien ryöstämisellä.

4. Sudan

on hyvin asuttu. Tärkein kaupunki on *Timbaktu* erämaan rajalla. Monta karavani-tietä viepi tähän kaupunkiin.

5. Senegambia

on saanut nimensä Senegal ja Gambia nimisistä joista. Täällä on *Viheriäniemi* (Cap Verde).

6. Guinea

on melkein päiväntasaajan alla ja siellä on pitkin rantaa erittäin taudillinen ilmasto.

7. Etelä-Afrika.

Kap-maa on sen eteläisin osa ja päättyy *Hyvän toivon niemeen*. Se on Englantilaisten vallassa.

Melkein samaan aikaan kuin Columbus purjehti Espanjasta, koettivat Portugalilaiset löytää meritietä Afrikan ympäri rikkaaseen Indiaan. Monen yrityksen perästä tämä onnistuikin. Hollantilaiset seurasivat sitten samaa tietä ja valloittivat Kap-maan; myöhemmin sen Englantilaiset anastivat.

Saaria.

S:t Helena on myöskin Englannin hallussa. Täällä kuoli Napoleon I vuonna 1821; tultuansa Waterloon tappelussa voitetuksi, täytyi hänen antautua Englantilaisille, jotka pitivät häntä 6 vuotta vankina tällä saarella. — *Madeira* kuuluu Portugalille ja on tunnettu viiniviljelyksestensä. — *Madagaskar* on Indian meressä.

Amerika.

(750,000 neliöpen. 100 milj. ašuf.)

jakautuu *Pohjais-Amerikkaan* ja *Etelä-Amerikkaan*; näitä yhdistää *Keski-Amerika*, jonka kapeinta kohtaa sanotaan *Panamän-taipaleeksi*.

Rajat: katso kartasta.

Ilmasto on hyvin erilainen, koska Amerika ulottuu kaikkiin vyöhykkeihin, paitse eteläiseen kylmään.

Meri. *Pohjais-Jäämeri* on *Davis-salmen* ja *Baffinlahden* kautta yhteydessä *Atlantin meren* kanssa. Pohjais- ja Etelä-Amerikan välissä tekee Atlantin meri *Meksikolahden*. *Magalhaensin* [magaljansin] *salmen* kautta

on Atlantin meri yhteydessä *Ison Valtameren* kanssa. Tämä tekee *Kalifornian* lahden.

Niemimaita. Pohjais-Amerikassa on monta suurta niemimaata, nimittäin *Labrador*, *Florida* ja *Kalifornia*. — Etelä-Amerikassa ei ole niemimaita, jossa suhteessa se on Afrikan kaltainen.

Saaria. Perimmäisessä pohjassa on suuri joukko saaria, joista *Grönlanti* on tärkein. Atlantin meressä on *New-Foundland* [nju]. Pohjais- ja Etelä-Amerikan välissä on suuri *Länsi-Indian* saaristo, johon kuuluvat *Suuret Antillit* [antiljit], nimittäin *Kuba*, *Jamaika*, *Haïti* ja *Puerto Rico*, sekä suuri joukko pieniä saaria, joita sanotaan *Pieniksi Antilleiksi*. Etelä-Amerikan eteläpäässä on *Tulimaa*, jonka eteläisin niemi on *Kap Hoorn*.

Amerika jaetaan seuraaviin osiin:

1. *Grönlanti*. 2. *Brittiläinen Pohjais-Amerika*. 3. *Pohjais-Amerikan yhdysvallat*. 4. *Meksikon tasavalta*. 5. *Keski-Amerika*, jossa on useampia tasavaltoja. 6. *Etelä-Amerikan tasavallat*. 7. *Brasilian keisarikunta*. 8. *Guayan*an maakunta. 9. *Patagonian* maakunta. 10. *Länsi-India*.

Pitkin koko Amerikan länsirantaa Kap Hoornista Pohjais-Jäämereen asti kulkee vuorijono, jota nimitetään *Andes-vuoriksi*. Ne ovat pitemmät kuin mikään muu vuorijono maapallolla ja ovat korkeimmallaan Etelä-Amerikassa, mutta eivät kuitenkaan ole niin korkeat kuin Himälaja. Andes-vuoret ovat rikkaat kalleista metalleista, etenkin Perussa ja Meksikossa, jossa on hopeata, ja Kaliforniassa, jossa saadaan paljo kultaa. Tulivuorista katso Italiaa.

Etelä-Amerikassa on paitse Andes-vuoria suuria vuorimaita itäpuolella, niinkuin *Brasilian ylänkö*. Andesvuorten ja muiden vuorimaitten välissä on 3 suurta alankoa. Niiden jokaisen läpi virtaa mahdottoman suuri joki. *Pampas* ovat etelässä; niiden läpi juoksee *Platajoki*. *Selvas* s. o. metsät ovat keskessä ja niiden läpi virtaa *Amazon-joki*, joka on maailman suurin joki. *Llanos* [lja] ovat pohjaisessa ja niiden läpi juoksee *Orinokojoki*. — *Pampas* ja *Llanos* ovat ruohokkaita tasankoja. *Selvas* sitä vastoin ovat maailman isoimpia metsiä, niin sanotuita aarniometsiä.

Aarniometsä ei ole sennäköinen kuin meidän metsät. Meidän metsissä nim. kasvaa harvoja puulajeja, eivätkä nämä kohoavat erittäin korkealle. Mutta aarniometsissä kasvaa puita monta sataa latua, jotka ovat niin korkeat, että meidän suurimmatkin puut sopisivat niiden latvojen alle. Puista huomataan etenkin *palmut*, joita vallan oikein sanotaan „kasvien kuninkaiksi“. Niillä on yleensä hoikka, usein 100 kyynärää korkea oksaton runko, jolla ne kohoavat yli muitten puitten; päässä on mahdollottoman lavea, hyvin suurilehtinen latva. Useimmat aarniometsän puista ovat täynnä heleän ja loistavan värisiä kukkia, ja puitten välissä kiertelee semmoinen joukko köynnöskasveja, ettei voi päästä metsän läpi. Tämmöisiä aarniometsiä on ainoastaan kuumassa vyöhykkeessä, jossa kuumuus ja runsaat rankka-sateet kartuttavat viljavuutta.

Pohjais-Amerikassa on paitse Andes-vuoria matala vuorijono idässä. Tämän ja Andes-vuorten välissä on mahdollottoman suuri alanko, jonka läpi iso *Mississippijoki* juoksee. — Pohjempana, Yhdysvaltain ja Brittein Pohjais-Amerikan välissä, ovat *Kanadan järvet*, joista *Yläjärvi* on isoin. Nämät järvet yhteensä ovat suurin suolattoman veden ala maapallolla ja ne purkavat vettänsä *S:t Lawrence-joen* [lorens] kautta. Kahden niiden järvien välissä on *Niagaran* [nejägara] putous, jossa on 10 vertaa enemmän vettä kuin Imatrassa ja joka on maapallon suurin vesiputous. — Pohjais-Amerikan pohjaisin osa on *alankoa*, täynnä järviä ja jokia.

Muinais-ajan kansat eivät tienneet Amerikan olevankaan. *Amerikan ensimmäiset löytäjät* olivat Skandinaavian asukkaita. Noin v. 1000 tulivat he Grönlantiin ja Leif Onnellinen saapui kohta sen jälkeen Pohjais-Amerikan itärannalle ja nimitti tätä osaa maasta „hyväksi Viinimaaksi“. Tämä löytö kuitenkin jäi unhoksiin ja melkein viisi vuosisataa Leifin löytöretken jälkeen tuli *Columbus* vuonna 1492 Länsi-Indiaan. Nyt seurasi löytöretki toisensa perästä. *Espanjalaiset* kulkivat kauemmas länteenpäin mannermaahan ja valloittivat Meksikon, Keski-Amerikan ja nykyiset Etelä-Amerikan tasavallat, joissa sen vuoksi Espanjan kieli on tullut yleiseksi. *Englantilaiset* tulivat Pohjais-Amerikan itärannalle ja levisi-

vät siitä edemmäksi sydänmaahan. Pohjais-Amerikan yhdysvalloissa puhutaankin siitä syystä enimmäksi osaksi Englannin kieltä. *Portugalilaiset* tulivat Brasiljaan, joka silloin joutui heidän haltuunsa. Kahdeksannentoista vuosisadan loppuun asti oli Amerika Europalaisten vallan alla. Ensiksi irtaantuivat Pohjais-Amerikan Yhdysvallat Englannista; sen perästä Espanja ja Portugal kadottivat alusmaansa. Molemmat mannermaat ovat nykyään suurimmaksi osaksi itsenäisiä, ja Europalaisten tärkeimmät alusmaat ovat Länsi-Indian saaristossa.

INDIALAINEN.

Alku-asukkaat ovat kahta rotua, nimittäin Eskimoit pohjaisessa ja Indianit maan muissa osissa. *Eskimoit* ovat metsästäjä- ja kalastaja-kansaa. *Indianit* ovat vaskevärisiä („ruskeanahkoja“). — Paitse sinne muuttaneita *Europalaisia* on monessa seuduoin *Neekereitäkin*, joita on tuotu Afrikasta. Kauan aikaa ovat Neekerit siellä eläneet orjuudessa ja usein on heitä julmasti kohdeltu; mutta nyt ovat he melkein kaikki vapaita.

Useimmat asukkaat Amerikassa ovat *kristittyjä*. Kaikki uskonnon lahkokunnat ovat sinne levinneet, ja näistä ovat merkillisimmät *Mormonit*, jotka ovat asettuneet Pohjais-Amerikan läntiseen osaan *Ison Suolajärven* seuduille.

Pohjais-Amerika.

1. Grönlanti

luetaan Tanskaan; sen asukkaat ovat Eskimoeja. Ilmasto on hyvin kylmää, kun kylmät merivirrat tuovat suuria jäälohkareita Jäämerestä rannalle. Asukkaat ovat kristittyjä.

2. Brittein Pohjais-Amerika

täyttää hyvin suuren alan, mutta suurin osa on asumaton ja tärkeää ainoastaan turkki-eläinten tähden. Ete-

läisin osa *Kanada* on hyvin viljava. — *New-Foundlandin* luona on suuri hietakari, jossa arvaamaton määrä turskeja pyydetään.

3. Pohjais-Amerikan Yhdysvallat

(170,000 neliöpenint., 50 milj. ašuf.)

on nykyään tärkein valtakunta Uudella mantereella. Ne täyttävät melkein yhtä suuren alan kuin koko Europa, vaan väestö ei ole paljoa suurempi kuin Saksan. Se lisääytyy kuitenkin lisäytymistään, kun paljon ihmisiä muuttaa sinne Europasta.

Kaikki edistyy Yhdysvalloissa. Heidän *teollisuutensa* voittaa koneitten suhteen (esim. ompelukone) Europan. *Vuorityö* antaa teollisuudelle tarpeelliset kivihiilet, joita siellä löytyy paljon suuremmassa määrässä kuin Englannissa. Pohjais-Amerikalainen valo-aine, joka on suuresti levinnyt, on vuori-ölju (petroleum), ja Kaliforniasta saadaan paljo kultaa. *Maanviljelys* ja *karjanhoito* ovat samoin tärkeät, ja sieltä viedään paljo viljaa, puuvillaa ja lihaa Europaan. *Kauppa* ja *merikulku* ovat melkein samalla kannalla kuin Englannin, ja Mississippijoessa kulkee enemmän höyryaluksia kuin missään muussa joessa maailmassa. Rautateillä on tuskin lyhyempi pituus kuin koko Europan, ja itä- ja länsi-ranta ovat yhdistetyt rautatiellä, joka kulkee New-Yorkista San Franciscoon.

Koko maa on jaettu noin 40 *vapaavaltioon*. Niiden kaikkein ylinnä hallituksena on *pääkongressi* Washingtonissa ja *presidentti*. Muutama vuosi takaperin syntyi sisällinen sota pohjaisten ja eteläisten valtioiden välillä, etenkin siitä syystä kuin pohjaisvallat tahtoivat hävittää orjuuden. Etelävallat voitettiin, ja orjat vapautettiin.

Kaupungeja on idässä *Boston*, *New-York* [nju], *Philadelphia* ja *Washington* [uoshingt'n]. — Nämät kaupungit ovat hyvin väkirikkaita. *New-Yorkissa* on 1½ milj. asuk.; se on Amerikan tärkein kauppakaupunki. *Washingtonissa* on ainoastaan 100,000 asukasta, mutta se on pääkaupunki.

Sisämaassa on *Chicago* [tshikeego], joka harjoittaa maapallon suurinta viljakauppaa. Mississippin suulla on *New-Orleans* [nju-orliins].

Äärimmäisessä lännessä on *San Francisco* kulta-

rikkaassa Kaliforniassa. Niinkuin useammat muutkin Pohjais-Amerikan kaupungeista, on se vaurastunut sangen lyhyessä ajassa. Kun oli löydetty kultaa, virtaili sinne monta tuhatta ihmistä.

4. Meksiko (Mejico).

Suurin kaupunki on pääkaupunki *Mejico*.

5. Keski-Amerikka

ei ole suurempia kaupunkeja. Panamataipaleen ylitse kulkee rautatie, ja nykyään tuumitaan kanavan kaivamista tämän taipaleen poikki. Tällä tavalla tulisi merimatka itäisestä Amerikasta läntiseen paljon lyhennetyksi.

Etelä-Amerika.

6. Etelä-Amerikan vapaavallat

kuuluivat samoin kuin Meksiko ja Keski-Amerika Espanjalle. Vapautuessaan jakautuivat he useampiin valtioihin, vaan vaikka siitä ajasta on jo kulunut puoli vuosisataa, kestää niissä yhä vain alituisia rauhattomuuksia.

Näistä vapaavaltioista huomataan lännessä *Ecua-dor*; pääkaupunki *Quito* [kiitto] on päiväntasaajan alla eräällä ylängöllä, jolla ikuinen kevät vallitsee; sen jälkeen *Perù* rikkaine hopeakaivantoinen ja *Chile* [tshiile], jossa on merikauppakaupunki *Valparaiso*. — Idässä on Plata-joen varrella kaupunki *Buenos Ayres*, josta viedään ulos paljon lihaa ja nahkoja niistä villittyneistä karjalaumoista, jotka elävät Pampas-tasangoilla.

7. Brasilian keisarikunta.

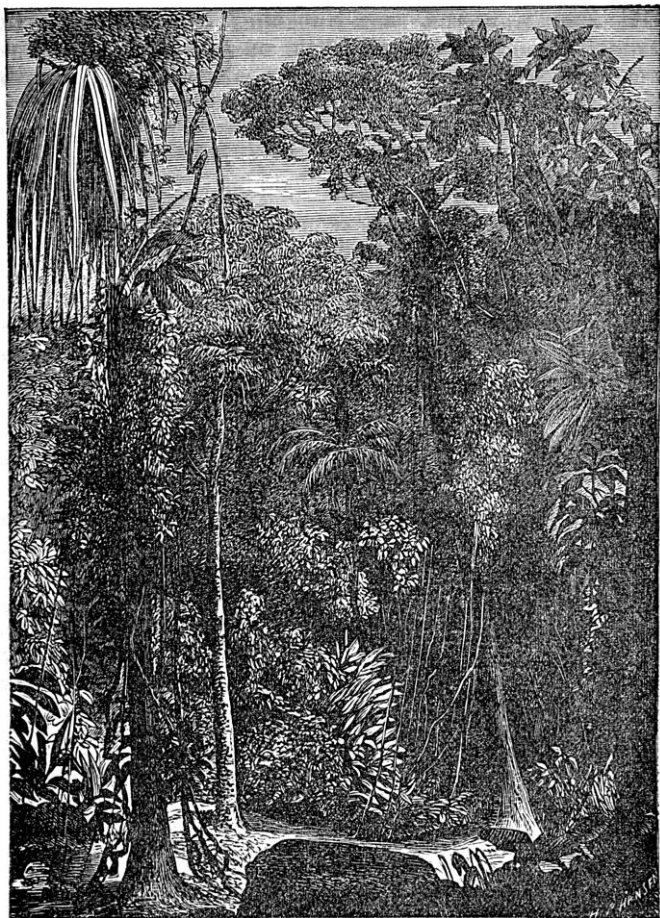
(150,000 neliöpenint. 12 milj. asuk.)

Tämä avara maa on hyvin rikas luonnon-tuotteista, vaan asukkaita on sangen vähän ja ainoastaan rantamaa on viljelty. Tuotteista huomataan kahvi ja timantit.

Tärkein kaupunki on pääkaupunki *Rio Janeiro* [shaneiru], Etelä-Amerikan suurin kaupunki (400,000 asuk.).

8. Guayana

on viljavaa; siellä asuu Europalaisia uutis-asukkaita.

MAISEMA ETELÄ-AMERIKASSA.

9. Patagonia

on hedelmätön ja harvaan asuttu.

10. Länsi-India

on sangen tärkeä, kun saaret, joilla on oivallinen ilmasto, ovat viljavia. *Tuotteet* ovat tupakka, sokeri ja kahvi.

Nämät saaret kuuluvat useamman europolaisen valtion alle. Suurista Antilleista on *Kuba* ja *Puerto Rico* Espanjan ja *Jamaika* Englannin vallassa; ainoastaan *Haïti*, jossa asuu Neekereitä, on itsenäinen. Kubassa on *Habanan* [havanan] kaupunki, joka on tunnettu sikareistaan. — Pienistä Antilleista ovat useimmat Englannin omia.

Australia

käsittää kaksi pää-osaa, nimittäin *Australian mantere* eli *Uuden Hollannin*, joka on Ison valtameren ja Indian meren välissä, ja *Australian saaret* Isossa valtameressä.

1. Australian mantereessä

samoin kuin Afrikassa ja Etelä-Amerikassa on vähän lahtia ja niemimaita. — Sen asema on kuumassa ja eteläisessä lauhkeassa vyöhykkeessä, vaan ilmasto on joksenkin *kuiva*. Tästä syystä ei kasvikunta ole rikas. Metsäpuut eivät ole samanlaisia kuin muissa maan-osissa; niissä näet on kankeat lehdet, jotka seisovat syrjittäin, niin ettei Australian metsissä ole samanlaista tiheää varjoa kuin meidän metsissä. *Eläinkuntakaan* ei ole samanlainen kuin muissa maan-osissa. Nisäkkäitä ei muinoin ollut muita kuin reppu-eläimiä, esim. hyppäilevät kengurut. Mutta nyt ovat Europalaiset tuoneet maahan koti-eläimiä, jotka menestyvät oivallisesti, ja lammashoito etenkin on hyvin tärkeä.

Alkuperäiset asukkaat ovat erästä Neekerin sukua, vaan häviävät häviämistään sinne muuttavien Europalaisen edeltä. Koko tuolla suurella mantereella (140,000 neliöpen.) on vasta ainoastaan 2 milj. asuk., ei siis enempää kuin Suomessa. Australian mantere on Englannin vallan alla.

§

MALAJI.

Tärkeimmät kaupungit ovat *Sydney* [sidni] ja *Melbourne* [börn]. Viimeksi mainittu on samoin kuin San Francisco vähään aikaan kasvanut suureksi kaupungiksi, kun sen ympäristössä on löydetty rikkaita kultamaita.

2. Australian saaret.

Suurimmat niistä ovat lähellä Australian mannerta. *Tasmania* eli *Van Diemenin maa* on mantereen eteläpuolella, *Uusi Zeeland* itäpuolella ja *Uusi Guinea* pohjaispuolella. Ulompana Isossa valtameressä löytyvät saaret ovat pieniä, mutta niitä on monta tuhatta. Niistä huomataan *Ystävyiden saaret*, *Seura-saaret* ja äärimmäisinä koillisessa *Havaii* eli *Sandwichin saaret* [sendvitsh].

Useimmat näistä saarista ovat *koralliluotoja*. Nämä syntyvät merkillisten koralli-eläinten kautta, jotka rakentavat syvästä pohjasta vedenpintaan asti. Vähitellen syntyy saari, ja tämä saapi ensimmäiset kasvinsa siemenistä, joita linnut tuovat, tahti meren ajamista kospalmun pähkinöistä.

Asukkaita on ainoastaan 2—3 miljoonaa. Useat heistä ovat omistaneet Europan tapoja ja kristin-uskon.

Useimmat saaret kuuluvat *European valtioin* alle. *Havaii saaria* hallitsee itsenäinen kuningas ja asujamet ovat omistaneet Europan sivistyksen. Näillä saarilla surmattiin mainio englantilainen merenkulkia *Cook*, joka on tehnyt itsensä kuuluisaksi löytöretkillään Australiassa.

Myytävänä Clouberg ja kumpp:n Wiipurisja,
sekä muilla maamme kirjakauppiolla:

Suokeahintainen Kartasto kansakoulujen hyödyksi, Gyldeinin,
Wijkbergin, Erslevin ja m. mukaan toimittanut A. E.
Mödeen. 1 markka.

Oppikirja Maantieteessä. Ed. Erslevin y. m. mukaan kir-
joittanut A. E. Mödeen. Suomennos. Kolmas painos.
2 m. 50 p.

Oppikirja Suomen Maantieteessä. Kirjoittanut A. E. Mö-
deen. Viides painos. 40 p.

Sinta: 1 Markka.